

જોડભાઈની જંજાળ!

વીછણ વાઉ જેવી માતા તથા કસાઈ જેવા

જી.કે.

ભાઈના જીલમમાં સળુરી રાખના

જવાનની એક બાધક વાર

એફ. સી. સી.

“વાર્તા વિભાગ” ફેવરીટ, કાર્પેટ માર્કેટ મુંબઈ.

વાર્તા વિભાગ પુસ્તક ૮૨ મું. *

કીંમત.....૫૫.....આના.

* ખુલાસો—ગઈ વાર્તામાં ૮૧ ને બદલે ૫૫ થી નવું ૮૨ છપાવ્યું.

તંદુર મંડત.

શારીરિક શાસ્ત્રને સમજવનાર, તંદુરસ્તીનાં નીચમે જતા-
વનાર, ઉત્તમ સંતતી પેદા થવાનું સાધન કહેનાર અને શરીરના
રાગોને મટાડી શરીર જાળવાનું બનાવવાનો ઉપદેશ આપનાર
છંદગીનું અમૃત નામનું વૈદ્યકીય પુસ્તક ૬૦) પાનાનું જે
ગ્રામ એક પોસ્ટ કાર્ડ લખી મંગાવે તેને મફત મોકલાય છે.
પુસ્તક મલવાનું ઠેકાણું:—

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે. ખરું પુરુષાતન
લાવવા માટે આ લેપ ફતેહમંદ છલાજ છે. આઉસ એકનો
લખીના રૂપીઆ આદ.

ડાક્ટર કાલીદાસ માતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ

મુંબઈમાં દવા મલવાનું ઠેકાણું:—

મેશર્સ કેમ્પ એન્ડ કું. લીમીટેડ તથા

કાફરઝ મારકેટની અંદર અચારીઆની દુકાન ઉપર

જેડભાઈની જન્મળ!

વીછણ વાઉ જેવી માતા તથા કસાઈ જેવા ભાઈના
જીવનમાં સખુરી રાખનાર જવાનની
એક બોધક વાર્તા.

લખનાર:—B. L. M. (જમશેદપુર)

“વાર્તા વિભાગ,” ડૉ. કાફરડ મારકેટ અંદર; મુંબઈ.

પ્રકરણ—૧ લું.

રૂં રૂં માયજી તમેજી, એકનો એક પોંજણપાટલો લઈ બેઠાં છ ?
આપણો આગલો ઓરડો ભાડે આપવાનું તમુંને કામજી શું છે ?
હું તો જરાકજી યદને તેની ખાસ અગત જોતી નથી.

“પણ દીકરી, આપણે ઘેરજી ચાલવું જોઈએ કેની ? આપુંને
આપ એક ઓરડાના પચીસ રૂપ્યા ઉપજો તે આપણું ગરીબ ઘેરમાં જાણે
એક હાથીનો પગ થઈ જાય.”

“અરે હારે માયજી, તે તો વાત ખરી. પણ કોઈ કેવો નીકલી આવે
ને વળી કોઈ કેવો નીકલે ! આપુંને ભાડું જરોખર આવ્યો જાય કે વળી
નહીજી આપે, તેની ખટરાટ વળી કોણ કરવાનું છે ? કોઈ મુવો લુચ્છો
લઈજો નીકળી આવ્યો તો તેનું શું કરશો ? આજકાલ મુંબઈ શહેરનું
વાતાવરણ કેવું છે તે તો તહીં જાણો છ.”

“કાંય વાણ, લુચ્છોજી કાંય નીકલી આવે ? કાંય નહી કોઈ આખર-
દાર ને સારો માણસ નીકલી આવે ? એ તો તારી તકરાર સહંતર બેઠુંદી
છે. તું તો આગલો પાછલો કાંઈજી વીચાર કરતી નથી રતી, ઘેર ચલાવતાં
મને કેટલી મુશ્કેલી પડેછ તેની તુંને ખબરજી છે ? મુંવું બધું ટકોટક
આવી રહેછ, ને પછી હાથ સોસારા કરવા પડેછ.”

“પણ માયજી જોવતી, આવતે મહીને મહારો પગાર નવરા. મહારો ઉપરી શુભનાનું શરોફે પોતાનું રાજનામું આપ્યું અને તેવણની જગ્યા માહરે માટે મુકરર થઈ ચુકી, એટલે ઘર ચલાવવાની તમને ધણીજ સવલત થઈ પરશે. તહમે સમજવાની માયજી?”

“અરે પણ રતી દીકરા, તાહરો પગાર વધી વધીને મુવો કેટલો વધશે? તુને હમણાં પોણે સો તો મળેછ, તે હવે ધણું ધણું તો નેવુંતો થશે, એવું કેની?”

“હા, તમારું કહેવું બરોબર છે. તે શું નેવું રૂપ્યામાં આપરું ઘેર નહી ચાલશે માયજી?”

“દીકરા, તું તો જાણે હુમતજ લઈ બેઠીછ. એ તો જે ઘેર ચલાવે તેનેજ માલમ પરે જો તુને શું છે માય? તું તો આખો દીવસ ઝાંપી-સમાં જઈને પાંખા તળે બેસેછ, ને હું બધી હેઝગારી કરતાં કરતાં મરવા પડેછ. જો રતી, આય વાંચ ગઈ કાલનાં પેપરમાં આય કાઢતી જાહેર ખબર આપીછ, કાઢ છડા ગૃહસ્થને એલાએદો ઝોરડો લેછેછ, હુંતો બા આજે એની ઉપર જવાબ લખવાની ફેરિ. જો આય જાહેરખબર તું વાંચી જો.” અને તે માતાએ પેપરમાં છપાયલી જાહેર ખબર ઉપર પોતાની દીકરીનું ધ્યાન બેચું તે નીચે પ્રમાણે હતી.

જો પ્રમે છે—એક છડા અને આખરદાર પારસીને એક એલાહેદો ઝોરડો, નળા, મોરી, ઈવ લાઇટ ફેન સાથેનો હવા તથા ઉગ્નસવાલો અને એલાહેદો એન્ટ્રન્સ આ પત્રની ફેરમાં વાગતે લખેા.

“જેમ તમારી મરજી માયજી. હું તમને નારાજ કરવા માંગતી નથી.” તે દીકરીએ જણાવ્યું.

“માહારી ધણીજ ડાહી દીકરી. ત્યારે હું આજે તેનો જવાબ લખી મોકલશ, હં?”

તેહેમીનાં ચોકશી બીચારાં એક વીધવા ખાઇ હતાં અને હાલમાં પોતાની એક પુરી દીકરી રતી સાથે મરીનલાઇન્સ કોસ લેનમાં રહેતાં હતાં. ફક્તમજી ચોકશી રતીનાં બાપા મી. ખંજાતા નામનાં કોલસાનાં એક

વેપારીની પેહડીમાં કામ કરતા હતા. થોડાંક વરસોની વાત ઉપર તેવણને ત્રાંમની ઉપરથી ઉતરતાં એક અકસમાંત નડ્યો હતો અને પાછળથી વળી તે ગ્રાણધાતક નીવડ્યો હતો. ત્યાર બાદ આ માં-દીકરી જેમ તેમ પોતાનું ગુજરાંણ ચલાવી રહ્યાં હતાં.

રતી ચોકશી, બોમ્બે ઇલેક્ટ્રીક સપલાઇ અને ત્રામવે કંપનીમાં એક તાઇપીરતનું કામ કરતી હતી અને હાલમાં પોણોસોનો દરમાયો મેળવતી થઇ હતી. તેટલાંમાંજ આ માં અને દીકરી પોતાનાં ગુજરાંણનું ટકુ જેમ તેમ ચલાવતાં હતાં. તે લોકનાં ધરની આવકનો લગભગ ત્રીજો હિસ્સો તો ફક્ત ધરનાં ભાડાંમાંજ ધમડાઈ જતો હતો અને તેથી તેહમીનાંને ધર ચલાવવું બહુજ મુંશકેલ થઇ પડ્યું હતું, અને એટલાં માંટેજ તેવણે પોતાનાં રહેવાનાં મકાનમાંથી એક ઓરડો ફાજલ પાડી અને પેટા-ભાડુત તરીકે કોઇને લાવી રાખવાની ગણતરી કરતાં હતાં, પહેલાં તો રતી દીકરીને પોતાનાં માંવણનો આ વીચાર પસંદ પડ્યો નહીં, પણ તેવણને નાંરાજ નહીં કરવાની મતલબથીજ પાછળથી કંઇક નાંમરજી સાથે હા જણાવી હતી.

રતી ચોકશી એક ખરેખર રોણકદાર છોકરી હતી. તેણી એકવડા બાંધાની પાટલી અને સાપારણ બિંચાઈ કરતાં ઓરખી હિંચા હાડતી હતી. તેણીનાં દેખાવ ધણેજ દમાંદર અને ટટણુખાર હતો. તેણીનાં સુંદર બાલનો મોહટો ભરાવ તેણીનાં ખુમસુત બદનમાં જાણે ચારખી વધારોજ કરતો હતો, અને ટુકમાં વેઈનું પણ મન હરી લે તેવી તેણી એક દીલકશ અને સુંદરતાનો નાદર નમુનોજ હતી. તે પત્રની કેરમાં લખેલા જવાબ મુજબ આજે સવારનાં એક કોઇ ઘણુંજ તંદરેસ્ત બાંધાનો જવાંન, તેહમીનાં ચોકશીને પુછતો અને તેવણને શોધતો આવી લાગ્યો. તે દેખાઇતોજ કોઇ સાદા માંદા પહેરવેશ સાથેનો અને જોતાંની સથ કોઇને પણ ગમી જાય તેવો હતો. તે હજી તો લગભગ બારીસ ત્રેવીસ વરસની વયનો એક ગમરૂ જવાંન હતો, અને આટલી નાની વય છતાં તેનો બાંધો ધણો સોહામણો, ખડતલ અને મર્દાનગીભર્યો નજરે આવતો હતો.

“માંવજી, તમારા ધરમાં એક ઓરડો ભાડે આપવાનો છેતી વારૂ?” તે કોઇ નવા આવનારે ધણીજ નરમાંસથી તેહમીનાંને સવાલ કર્યો.

“જી હા બાવા. આવોતીજી. હું તમને તે બતાંઉ.” અને એટલું કહેતાં તે જવાનને તેહમીનાં તે બાલી ઓરડા તરફ તેડી લઈ ગયાં. “જોવ

“આય જોરડો છે. આય એનો એલાએદો એનવન્સ, અને નળ, મોરી, ઇલેક્ટ્રીક લાઇટ અને ફેન સાથે બધી કંપ્લીટ છે.”

“હાજી માંયજી, એ મહને ઘણોજ પસંદ છે. પણ એનું ભાઈ શું છે માંયજી?”

“જી પચીસ રૂપ્યા.”

“ઓ, કાંઈ ઘણું તો નહીંજ કહેવાય. ત્યારે હું આવતી કાલથીજ માહરો સરસાંમાંન લઈ આંજી તો તમુંને કાંઈ વાંધો તો નથી માંયજી? માહરો સાંમન કાંઈ ઘણો નથી જો.”

“અરે હારે મરી જાંજી, જેમ તમારી મરજી. કાલથીજ આવજોની મરજી, તેટલાં હું બધું સાફસુફ કરાવીને તૈયાર રાખશજી.”

“હાજી, તમારી મોટી મેહરબાની, પણ માંયજી માહરા ખાધા પીધાનો બદોબસ્ત ખી હું તમારેજ ત્યાં કરવા માંગુંછ. મહીને દહારે હું તમુંને માહરા ખાધાનાં પચાસ રૂપ્યા જુદા આપશ માંયજી. તહમે જે રાધો તેજ મહને મળશે તો બસ છેજી. કાંઈ ખાસ કરીને મારે વાસ્તે જુદુંજ રાંધવાની કશીજ તકલીફ લેશો નહીં; હું કાંઈ રોજની મરઘી, મલીદા, ગોશ, મચ્છી, કસ્તર, પુડીંગ એવું એવું કાંઈજ માંગતો નથી. તહમે સમજ્યાની માંયજી? અને આય જોરડાનાં ભારાનાં અને માહરા ખાધાનાં છ મહીનાનાં આશરે પૈસા હું હમણાંજ આંગપર આપી દેવા માંગુંછ.” અને આટલું કહેતાંની સાથેજ પેલા કોઈ નવા આવનાર પેટા-ભાકુતે પોતાનાં હમણાનાં અંદરનાં ગજવામાંથી એક મોટી જેવી પર્સ ખેંચી કાઢી અને નોટાનાં ચોરામાંથી ચર ચર ચર કરતા પાંચસો રૂપ્યા-તેહમીનાં ચોકશી કાંઈ હજી તો બોલે કે તેને રોકે તેની અગાઉ તો-તેવણનાં હાથમાં બોંહસા બોંહોસી કરીને પકડાવી ખી દીધા.

“અરે પણુ તે મરી જાંજી, એટલી બધી તે શું નાહસા નાહસ પરી મરજી? અસ્તો—”

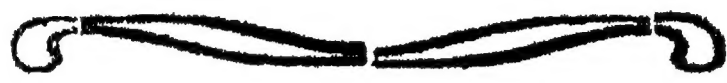
“બસ માંયજી, હવે કાંઈ બોલતાંજ નાં.” તેવણને આગળ બોલતાં અટકાવી દીધાં, અને પેલાએ પોતેજ પાછું આગળ ચલાવ્યું. “ત્યારે માંયજી, હું કાલે માહરો સાંમાંન સુમન લઈ આવશ, ને મારાં માંણસો આવશે ને જેમ તમુંને ઠીક લાગે તેમ આપરે ગોઠવાવી દઈશુંજી. મારું બોણું બોજણુ લેવા તો માહરો પોતાનીજ માંણસ આવશે ને તેથી તમુંને તેની ખી ખટરાગ પરશે નહીં. હું આય બારણાંને તાણું મારશ જેની

એક ચાવી તમારી પાસ રહેશે ને બીજી હું માહારી પાસે રાખશ. ખસ, બધું ખરાબર છેની માંયજી ? હવે તમુંને કાંઈ પુછવું હોય તે બેલાશક પુછજોજી. માહરા ખાધાના પચાસ રૂપ્યા ખસ થશેનીજી ? જો વધારે લેવાની તમારી મરજી હોય તો બેલાશક બેલી દેજોજી. તમુંને માહરા સમજે."

"અરે નહીરે મરી જઈ હું તમારી પાસે હવે વધારે નથી માંગતીજી. તમું તમારે ખસ બોધાનું નામ લઈને સુખેથી કાલે પધારજો બાવા."

"ત્યારે હું જાઉંજી, માંયજી સાહેબજી અં ?" અને પેલો કાંઈ નવો આવનાર ભાડુત તેવજીને ધણાંજ અહેસાનનું નમીને ત્યાંથી છુટો પડ્યો.

પ્રકરણ-૨ જી.

તેહમીનાં ચોકસી બે ઘડી અજાણીમાં ખરેજ ગરકાવ થઈ ગયાં. તેવજી એટલાં તો વીસરજો બની ગયાં કે પેલા કાંઈ જવાનનું નામ નીશાંજી વટીક પુછતાં સદંતર ભુલી ગયાં. પચીસ રૂપ્યા ભાડું અને ખાધાનાં પચાસ જુદા ? અને તેથી વળી છ મહીનાના બોહોંજ કરીને આંગ પરજ ચુકવી દઈ ગયો ? ને તેમાંથી સાડા ચારશો થાય તેમાં ૫૦ વધારે ? આ જવાન કોણ હશે, કે આટલી બધી પોતાની ભલામી બતાવતો આવ્યો ? ત્યારે આવતી કાલે આ કોઈ નવો ભાડુત પોતાનો સરસામાન લઈને પાછો આવે ત્યારે તેની કનેથી તેને લગતી વધુજ ખાતમીજો મેળવી લેવાને તેહમીનાંજે પાકો કશદ કર્યો.

પોતાની દીકરી રતી આગળ તેહમીનાંજે જ્યારે તમામ કુટુંબીયત કહી સંભળાવા ત્યારે બે ઘડી તે સુંદરી પણ હંડા વમાસણમાં ઉતરી ગઈ.

"જો જો માંયજી, સંભાળજો અં ? જરા નોટો તો જોઈ તપાસી લેવો. ખોટી બનાવતી નોટો તો નથી કે ?" રતીજે કીકરમંદ થતાં પુછ્યું.

"અરે જા જા, એવાં ઘેલાં નાં કાહાર. માણસના મોંઢનાં પરથીજ તુરત દેખાઈ આવે. આવતો દેખીતોજ કોઈ વાતચીતમાં એટલો નમનતાઈ અને નરમાસવાલો છે કે માહારી તો ખાત્રીજ થઈ ચુકી." તેહમીનાંજે ખાત્રીપુરવક થઈ જણાવ્યું. ત્યારે હવે રતી વધુ બેલીજ શું શકે ? તેણી ચુપ રહી.

બીજે દીવસે એક મોટી લારી ભરીને પેલા કાંઈ નવા લાકડા પોતા તમામ અસખામ લઈ આવ્યો. વળી આ અસખામ સાથે દેવ દેવ જેવા અને બહા હજારડીંગ દેખાવનાં છ સાત પથારી પેલી લારીમાં ગોઠવાઈને બેઠા હતા, અને તેઓનીજ મદદથી સર્વે સાંમાં ઉપર લાવવામાં આવ્યો હતો. ફરનીચરમાં તો કાંઈ ઘણુંજ જુજ જેવુંજ દીસ્તું હતું. એક પલંગ, એક નાની લાકડાની કબાટ, એક નાની ટેબલ, સ્ટીલની બે મોહરી ત્રન્ક, પાણીનું એક માંટણું, અને મોઢું બેવાની એક ચારસી, વીગેરે આટલુંજ ફરનીચરમાં સમાઈ જતું હતું. વળી દરેક ચીજો નવીન વસાવી હોય તેમજ લાગતું હતું.

“હેવો માંચણ, હું માહારો સાંમાં લાયોછ. આયજ માહરાં માંચસો પાસે તમારી મરજીમાં આવે તેમ ગોઠવાવશે. તો હું ઘણુંજ ખુશી થવશ.” પેલા નવા આવનારે જણાવ્યું. અને તેહમીનાંએ ફક્ત એક કલાકની અંદર તો પેલા પથારીજ પાસે બધું વગેસગે કરાવી પણ નાંખ્યું. આ જમર-દસ્ત દેવાને બોધનેજ તેહમીનાં અવલમાંતો જખરાં તડખાર્ક ગયાં હતાં. તેવણે પોતાને માટે તો એટલી શીકર ધારતી રાખી નહીં પણ રતી બે આ વાત જાણશે તો જરૂરજ વગી નવેસરથી રણખો લઈ બેસશે.

“બાવા, આય બધાં માંચસો તમારાં છે કે ?” તેહમીનાંએ કંઈક શંકાથી પૂછ્યું.

“હા માંચણ. આય પથારી બધા મારાજ છે.”

“તે તહમે કામ શું કરોછ બા ?”

“હા, મહાર કામ ગોઠીઓમાં છેજ. ઇસ્ટીમરો જેવી મુખ્યાર્થનાં બારાંમાં આવે કે તેની ઉપર કોલસો, બાધ બોરાકી, કપડાં લત્તાં, કેહોની કે જેનોખી ઓરડર મળે તે દરેક ચીજો તુરતજ પુરી પાડી દેવાનું. અને કોઈ કોઈ વખત તો છ-સાત ઇસ્ટીમરો તો સામટીજ આવીને ઉભી રહી જાય, ત્યારે તો માંચણ બે ત્રણ દીવસો વેર ગોઠીઓમાંજ રોકાઈ રહેવું પડે, અને ખાવાનીખી જાણે પુરસદ નહીં મલે. સમજ્યાંની માંચણ ?”

“હા હા સમજ બાવા, તમારા કામ માય-બાવા બાધ બહેન કોઈ છે કે ?” તેહમીનાંએ પૂછ્યું. પહેલાં તો તેવણે આ કોઈ નવા આવનારને સોનેરી ટાળાનો એકાદ કાચીનનો સાહુકારજ માની લીધો હતો. પણ જ્યારે

આ જવાનને ગોદામાં કામ કરતો જાણ્યો ત્યારેજ તેણીનાં છવને કાંઈક નીરાંત વળી અને સંતોષ પામેલાં દેખાયાં.

“અરે હરે માંયજી, માહરાં માય છે, બાવા છે, બાઈમી છે.” તે જવાને જણાવ્યું.

“ત્યારે છતાં માય, બાવા, અને બાઈમી જુદું પડવાનું કાંઈ તમુને કારણ બાવા ?” તેહમીનાંએ શંકાશીલ થઈ પુછ્યું.

“અરે બોલોજ ના માંય, બોલોજ ના, માંય તો એવાં હેટનાં કટકા છે કે નહીંજ બોલ્યાનાં નવગુણ, જો કે હું તો તેવણને મહારી એક દીકરા તરીકેની ફરજ સમજીને દર મહીને જસો રૂપા નીચમીત આપતોજ જાઉંછ માંય, કારણ આખર કરે પણ મહારાં માયજ લાગે. પણ મહારા નસીબમાં માહરાં માય સાથે મને બીલકુલ લેહેણ નથી.”

“પણ મરેરે એમ કાંય ? તમારાં માંય તમારી સાથે એમ કાંય કરતાં હોશે. તેનું કાંઈ કારણ ?”

“માંયજી, કારણ તો હું પોતેબી સમજતો નથી. આપુને લહેણજ નહી. બીજું શું ?” તે જવાને સહેજ ઉદાસ થઈનેજ જણાવ્યું.

“અરે પણ ખરા જો—મકુંજો તમારું નામ શું બાવા ? મરેરે તે તો પુછતાંજ હું જુલી જાઉંછ.”

“જી મહારું નામ કેડા એશજરનર માંયજી, હું તમુને કહેતાં વીસરી ગયો. આય મહારા એરડામાં રોજ સવારે અને સાંજે તમારેજ હાથે લોખાણુ ધુપ કરશે. તો હું તમારો ઘણોજ મોટો ઉપકાર માનશ. આય એક ત્રન્કમાં સુખડ લોખાણુ અને અફરગાન્યું તૈયાર છે માંયજી. આય એક ચાવી તકમે રાખજો માંયજી ને બીજી મહારી પાસે તૈયાર છે. ચાલોજી, હવે હું રજા લેઉંછજી. તમુને કાંઈ વધુ પુછવું તો નથીની ?”

“નહી બાવા મરી જાઉં, સીધારો તમુને કાંઈમી કહેવા પુછવાની અગત પડે તો બેલાશક મહને જણાવજોજી.”

“હાજી માંયજી મોહરી મહેરબાની.” અને તે સાહેબ સલામ કરી ત્યાંથી વીદાય થયો.

પ્રકરણ—૩ જી.

હવે આ કેડી એશજરનર કાણુ છે તેની જરા તપાસ લઈશું. એદલજી એશજરનર—કેડીનાં બાવા, અગાઉની કરીમબાઈ મીલોમાંની એકમાં મેનેજર હતા. તેવણનાં શેઠ્યાઓનો આ પારસી મેનેજરપર એટલો તો આક્ર અને વિશ્વાસ હતો કે મીલને લગતા તમામ કારોબારમાં આ એદલજી એશજરનર જે કરે તે ખરું. તે વખતે તેવણનો પંદરસોનો પગાર હતો અને પોતાનાં કુટુંબ કપીલા સાથે સુખનાંજ દીવસો પસાર કરતા હતા. સ્વભાવે અત્યંત ગરીબ ધણાંજ નમનતાઈવાંલા પોતાનાં કામમાં બહુજ બાહોશ અને પ્રમાણીક હતા. એકદમ નાની પાયરીઓ ઉપરથી વધી વધીને છેક મેનેજરનાં માનવંત ઝોદા ઉપર આવ્યા તેની અગાઉ તેવણે ધણીજ લીલી સુકી જોષ લીધી હતી. પ્રમાણીકપણું કરકસર કરવી, માણસોને રાજીજ રાજી રાખી તે લોકો પાસ કાંમ લેવું એ આ એદલજીની ખાસ ખુબીઓ હતી. અને જે વખતે આ માલીકોની મીલો ધમધુકાર ચાલતી હતી અને સારો નફો કરતી હતી ત્યારે તેવણનાં માથાળુ અને મેહરબાંન શેઠ્યાઓ તેવણને અવારનવાર સ્પેશીઅલ બોનસો આપીને નવાજતા હતા. પણ ત્યાર બાદ મીલોના થોભલાંઓ જ્યારે બંધ થઈ ગયાં ત્યારે તેવણ લાઠલાજ થઈ જઈ હાલમાં તો ધરમાંજ બેઠા હતા.

સુનાંબાઈ એશજરનર—કેડીનાં માતાજી, અગાઉ જ્યારે ધરમાં બોલે બોલે સારી આવક આવતી હતી ત્યાંવેર તો સા દીકાદીક હતાં. પણ જ્યારે ખરચી ખુટી ગઈ અને એદલજીના જ્યારથી હાથ જોડીને ધરમાં બેઠા બેઠાર થઈ બેઠા ત્યારથી આ સુનાંબાઈ પોતાનાં ખરાંજ રૂપમાં પ્રગટી નીકળ્યાં હતાં. ધરમાં રોજનાં ફેસ્તા ફજેતીથી ખીયારા એદલજી હેરાંન હેરાંન અને પશેમાંન થવા લાગ્યા, અને ખીયારાને જાણે દાંતમાંજ ખાસડું લેવું પડ્યું હતું. આ બાઈ પૈસાની એટલી તો લાલચુ, લોભી અને નીચ બવાશની હતી કે જ્યારથી ધરમાં આવતી કમાણી બંધ થઈ ગઈ ત્યારથીજ ખીયારા પોતાનાં આય ગરીબ અને અસરાઈ ધણીને જરાક થઈને જાંપીને બેસવા દેતી નહી, પણ કાંઈખી કરીને કોથીખી રૂપ્યા પૈસા પેદા કરવા તેવણ ખીયારાને રોજની કાયર કાયર કરતી.

આ એદલજી એશજરનર ને બે મોટા દીકરાઓ હતા—એક કાવસ અને બીજો કેડી—આ બન્ને જોડ્યા ભાઈઓ હતા, અને હાલમાં તેઓની

ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૩ના દરેક રવિવારના એક લેડી રસમોપથી ભરપુર છે. [૧૨]

હંમર ખાવીશ વરસની હતી. કેડી કરતાં કાવસ ફકટ એકજ કલાક નાનો હતો. આ બન્ને જોડયા બાધઓ દેખાવમાં ઘણુંજ સોદામણું, કઠાવર બાંધાના, અને તત્તથ્યખાર હતા.

આ બન્ને બાધઓની એકજ હિંચાઈ, એકજ પોહળાઈ, એકજ મોદાનો કલ્લો, બન્નેની ચાલવાની ઢબ પણ એકજ સરખી અને સર્વે સર્વે બીજી લટણો એકજ હતી. તેઓ એક બીજાને એટલા તો આબેહુબ મલતા આવતા હતા કે ધરમાં તેઓના મા-બાપ અને બીજા ઓળખીતાઓ વટીક અનેકવાર ભુલકાપ ખાઈ જતાં હતાં. પણ તેઓમાં એકજ બાબદમાં ફરક હતો, તે શું? કાવસ અવ્વલ નંબરનો કાવત્રાખાજ, લુચ્છો, જુડો, નેકી નીતીનો મહા દુબ્બ, કપટી, લેનાં ઉસકા દેના નહીં તેવો અને બીજા દરેક વ્યસનોથી ભરપુર ઉધરો હતો, જ્યારે કેડી તેનાથી સદનતરજ ઉલટા ખવાશનો હતો. તે સ્વભાવે ઘણોજ અસીલ, નેકી નીતીનો બીલકુલ સાફ, પરહેઝગાર, મા-બાપનો તાબેદાર અને તેઓ ઉપર પોતાનો જીવ પ્રાથ્વ કાઢી આપનારો હતો. પોતાના બાપ સાથે આ કેડીને ઘણુંજ બનતું હતું પણ પોતાની માંય સાથે તો સદનતરજ કુતરાં બીલાડતું જાણે વેર હતું.

પેલો લુચ્છો અને લમાડ કાવસ પોતાની માય આગળ સીપલો સાપલો ચમ તરેહવાર ઢોંગ ધતુરા કરી કાંઈને કાંઈ મસે તેવણ કનેથી ચાલુ રૂપ્યા પૈસા ઓકાવ્યોજ જતો હતો, અને કહેવાને ઘણુંજ અજબજ જેવું છે કે આ સુનાખાઈ તેનીજ ઉપરથી બધી જાણે મરી રીટતી હતી, ધરમાં સારું સારું રંધાય તો આય કમળત માતા પેહલ્લે કાવસને પુછતી અને પછી તેનું વધ્યું સધ્યું બીચારા કેડા ને ફાળે આવતું. અને બીચારા અસરાફ એદલજીબાને તો કાંઈ જાંખીને જોતું વટીક નહીં, તેવણ તો જાણે ફાસ મણત્રીમાંજ નહીં હતા. અને તેવું થતું તો આ મલા જવાન કેડીનો જીવ બધો જળી જળી જતો હતો, અને ત્યારે ધરાણીની દુકાનમાંથી પોતાના ગાંઠના ગોપીચંદ કરીને પોતાના આ ગરીબ બાપની ખરાંજ જીગરે સેરા કરતો હતો. તેનો જો કે પોતાની મા ઉપર ઘણોજ જીવ હતો, પણ આ બેકદર અને ખવીશ ખસલતની વીછછણ વાઉ ઓરત તે બીચારાની બીલકુલ કદર કરતી નહીં. તેના ગજવામાં અનેકવાર બારો બાર રૂપ્યા પૈસા રહેતા હતા અને તે સુનાંખાઈને સારી રવેશે રોશણ હતું, અને ત્યારે આ લાલચુ અને નીચ ખવાશની બાઈ બીચારાનાં ખીસામાંથી પાંચએ પાંચ સમેટી લેતી હતી. અને કેડી જો કે તે જાણતો છતાં સામો

ખુશીજ થઈ ખામુંજ રહેતો. “મામ નહીં લે તો કામુ લે” માંજ જેવો મીઠો મેવો આ દુન્યામાં આજે કયો છે?” તે સામું એમ વખાસી લઈ પેતાનું મન ખીચારો મોટું કરતો હતો. પેતાના માંયની આવી નાચાયક આલને માટે તે ખીચારો પેતાના મનમાં ને મનમાં ખહુજ મુજબતો હતો. પણ તેનો ચારો કશોજ હતો નહીં. કાંઈ દીવસ કદાચ તે પેતાની માવતર સાથે વાત કરવા જતો તો સાદ તેને ‘મુંવા’ ‘ધર્મી’ ‘દોજખમાં ગીયા’ કહી સંબળાવી તેને દુરનો દુરજ આ કમખખત માતા રાખતી હતી. એખી એક લેલણીનીજ વાત નહીં તો ખીજું શું?

પેલો કાવત્રાંખોરો કાવસ તરેહવાર જાતનું ઊધાર ઊછીકું અને હાથું ચાતું કરી આવતો અને તે તો તેનાં બાઈ ક્રીનુંજ આ કારસતાન છે એમ કહી સાદ પેતાને સીરેથી ટોપલો દુર કરી નાખતો. અને ધણું અજાણજેવું તો એ છે કે તેનો માંય સુનાંબાઈ તુરતજ તેનીજ તરફે-ણમાં એકમત થઈ જઈ મનાઈ જતી. અને વળી વધતી અજાણખી બચું તો એ છે કે ખીચારો ક્રીજ દરએક વેળાએ મુગે મોંઢે તેનું લેહેણું ભરપાઈ કયો જતો હતો. “આખર કરે પણ માદરો મા બણ્યો બાઈ ક્રી?” અને એમ પેતાના મનમાં વખાસી લઈ પેતાનું મન મોટું કરતો.

કાવસે જ્યારે બી. એ. વેરનો અભ્યાસ કર્યો હતો ત્યારે ખીચારો ક્રીનું ઇંગ્રેજીનું જ્ઞાન તો બાજુ રહ્યું પણ પુરેપુરા ગુજરાતી લખવા વાંચવાનાખી વાખા હતા. આમાં પણ કશુર જો જોઈશું તો તેની હલકટ

કપડાં ખોવાઈ જાય છે ને?

એકવાર ગયાં તે ગયાં પાછો પતોજ નથી?....તો ગુસ્તાદજ પેસ્ત-નજ શાહુનાની ઉત્તમ જનાવટની કપડાં પર નામ લખવાની શાહી વાપરી તેમને ખોવાતાં અટકાવો.

જનાવનાર:—

ગુસ્તાદજ પેસ્તનજ શાહુના

કણપીઠ—સુરત.

દરેક ઠેકાણે ચાર આને મળશે.

મળવાના ઠેકાણા:—ફરેદુન અને જરજોર, નસરવાનજ નવા, આર. એફ. અચારીઆ, ફરામરોજ નવા, મનુ સ્ટોર્સ, માદગાર સ્ટોર્સ, વજેર.

અને અલગ મોંઘા મુનાંઆપતોજ હતો. તેવણને મનસે તો તાનખણથીજ આ ગરીબ છોકરો અકારો તો હતોજ અને ત્યારે જે વખતે એદલજી એશજરનર મીલમાં મેનેજર હતા તેજ અરસામાં દુકાની આપ એકદર માંયે તેવણ સાથે હુજત કરીને તેને મીલમાં ફીટરનું કામ શીખવા ઉપર હડસેલી કાઢયો હતો. તે વખતે દુકાની ઉમર ઘણું ઘણું તો પંદર કે સત્તરની હતી, પણ પોતે ખડતળ અને મેહનતુ હોવે પેતાનું કામ ઉલતના માયાં એ બહુજ જલ્દી ઉંચડી લઈ પાવરડો થઈ ગયો હતો.

પ્રકરણ—૪ થું.

હવે જે વખતે કરીમભાઈવાલાઓને ત્યાં એદલજી એશજરનર, મેનેજરને એકો ભોગવતા હતા તે વખતે તૈયજી નામે એક વહોરો કાંઈ ને કાંઈ નાના મોટા કોનત્રેકટના કામ સારું તેવણ આગળ જ્યારે ત્યારે આવતો હતો, અને મૂલને લગતો તમામ સર સામાન જેવા કે ચામડાના પટા, તેલ, ચરખી વીગેરે વીગેરે પુરું પાડતો હતો. વળી આ લલા એદલજીએ આજ વહોરાભાઈની ભરભલામણ ખીજખો આજુબાજુની મીલોમાં કરી હતી ત્યાંથી પણ આ તૈયજીને મોટા મોટા કોનત્રેકટો ત્યાંથી મલતાં રહેતાં હતાં અને દર મહીને આ પ્રમાણે તે ધણીજ સારી આમદાની પેદા કરતો હતો.

અને કાંઈક વરસો તુલીક આવાં કોનત્રેકટમાંજ આ વહોરા ગૃહસ્થે હજારો રૂપયા ગાંઠે બાંધ્યાં હતા. પણ જ્યારે મીલોની પડતી આવી ત્યારે આ તૈયજીએ પોતાની ચાલાક નજર હવે કાંઈ ખીજ તરફ દોડાવા માંડી અને તે માટેની સલાહ લેવા અવારનવાર એદલજી આગળ આવતો જતો થયો હતો.

આ તૈયજીએ પોતાનાં મનસે પાકેલા વીચાર કયો હતો કે કાંઈખી કરીને ચાંમડની એક ફેક્ટરી કાઢવી અને એક ભાગ્યા તરીકે આ એદલજીને સાથે સામીલ કરવા. થોડીક આનાકાંની બાદ એદલજી અતે મનાયા અને માટુંગા તરફ શરૂઆતમાં તો ધણીજ નાના પાયા ઉપર તેઓએ ‘ધોટાન્યા લેધર વર્ક્સ’ના નામથી ચાંમડાંની એક ફેક્ટરી ચાલુ કરી. અબ્બલામાં તો આ બન્ને ભાગ્યાઓને કાંઈ મોટી મુંડી રોકવી પડી હતી નહીં, પણ ફેક્ટ-

૧૪૩ મહાનિદેશ પરદેશ વાર્તા એકથે તે "વાર્તા ચલાવ" ફેવરીલ મુખર્ષ ર લખ્યું.

પાંચ હજાર રૂપ્યા રોકી દઈ પોતાનું કામ શરૂ કર્યું હતું. આ તેમના લેધર વર્ક્સમાં આમડાંના હરએક કીસમના નાના મોટા બેગ્સો, છુટ કેસો, મુસાફરીને લગતા કુખીન બેગ્સો વીગેરે વીગેરે ખનાવરામાં આવતું હતું. એદલજીએ પોતાના બન્ને દીકરાઓ—કેકી અને કાવસને પણ ત્યાં જ દર પાડી દીધા હતા.

શરૂઆતમાં તો આ 'બ્રોટાન્યા લેધર વર્ક્સ' ધણું જ પંકાષ ગયું અને વળી સારી આમદાની આપતું થયું. મેહેનતું અને ખડતલ કેકી બીયારો આખો વખત ત્યાં ખુબ રગડાઈ જતો પણ તેનો પેલો રમતા—પંચી જેવો ભાઈ કાવસ, નવા નવા ઝોરડો મેળવવાને મસે બન્ને ભાગ્યાઓને જ પૈસે જ્યાં ગમે ત્યાં રખડતો અને મોજામાં મારતો રહેતો હતો. દુકાનનાં કેશમાંથી કાંઈને કાંઈ બહાણે તે નાની મોટી રકમે પણ ઉપાડતો ગયો હતો. શરૂઆતમાં તો આ ઘોંટાળો કાંઈ માલમ પડ્યો નહીં પણ પાછળથી હીસાબ મેળવતાં તૈયજીને પોતાની ભારે અચરતી વચ્ચે માલુમ પડી આવ્યું કે સીલકમાં તો હજારો રૂપ્યાનો ઘોંટાળો નીકલતો હતો. બહા તૈયજીને આ કમીનાં કાવસ ઉપર તો પહેલેથી ધરતીજ મોટો શક હતો અને ત્યારે પોતાનાં ભાગ્યા એદલજીની શરમ કરીને ગળે ગાંઠ અને દુયો કરી દઈ બીયારો ચુપજ રહી ગયો, અને ત્યારે પરીણામ એ આવ્યું કે આ ભારી ખોટને લીધે આ બન્ને ભાગ્યાઓને પોતાનાં 'બ્રોટાન્યા લેધર વર્ક્સ' ને તાળાં મારવા પડ્યાં. અને એકવાર ફરીથી બીયારો એદલજી એશજરનર પોતાની કબાટ અને લાલચુ હાથની ધરતીથી આપડા દુંપાઈ પીખાઈ જવા અને હાડમાર થવા ભાગ્યા, અને અરો ધરો ને નાહની વહુ પર આવીને પડો તેમ વગર ફોકટનો અશરાફ બીયારો કેકી રાતને દીવસ પોતાનો કમગત માંચની માળ બેલ ખાતો ખાતો વચમાં મરવા પડ્યો.

"પણ માંચજી, તમે બધામાં મનેજ બંનામ કરવા કરશે કે તમારા દીકરા કાવસને પણ કાંઈ શીખામણના બે સખુનો કહી સંબળાવશે?" અને આ પ્રમાણે કેકી કરગરીને પોતાની વાહીવત માતાને ઘણું ઘણુંબી સમજાવતો હતો પણ બધું પથ્થર પર પાણી પડ્યા જેવું જ પરીણામ આવતું હતું.

"તું મરે મુવા ઢોર, ખજરદાર માહરા આ દીકરાનું નામ લીધું છ તો, તારી જખાન ધરીને બહાર બેચી કાહારશ. તારું કાળું કર મારી સામેથી

મુલા કારે મોહનેના કુવા." અને તેની માતા સુનાખાઇ તરફથી આવે નેક થઇ જાય છેકરને હર હમેશાંજ અવે સરોપાવ મલતો રહેતો હતો.

ખરેખર, આજે બલાઇની દુન્યાજ નથી એક અમરાઈ પ્રમાણીક અને દરેક રીતે બલમણસાઇવાળો પુરુષ દરેક હીસાએથી ખીયારો થોકરેજ મરાય છે, હમેશાં સાચું બોલેલું પણ તેનું વણાઇ શકાતું નથી, અને સદા જુદા જુદામાજ તે ખપી જાય છે. નથી કાઠખી કીસમે તે ખીયારનું પ્રમાણીકપણું કારગત લાગતું કે નથી તેની નીમકહલાલીની કદર થતી, આવા આવા વખાણને પાત્ર પુરુષોને કાઠ ઝાંખીને જોતું વટીક નથી, એટલુંજ નહીં પણ ખીયારો હર એક બાજુએથી હીણાયલો તમ્મવલો અને સદા તીરસકારનીજ નજરથી જોવાય છે, આજે તો દગાખાઝ, ખુશામતના ખોરયાંઓ, ચુગલખોરો અને જુદી સાચી ધાંધલ ધરપચ કરનારાઓ કાવી જાય છે અને હર એક કામમાં તેઓનીજ ક્તેહ થાય છે, ડગલે ને પગલે આવા જુદી જુદી કીસમના પુરુષો તો તમે ઘણાંખી જોયા અને જાણ્યા તો હશેજ, તેવોજ એક ઉલટા સુલટી ખવાશ ધરાવનારો દાખલો આખાદ આ બે સગા બાઇઓનોજ લેખી શકાય.

પ્રકરણ—૫ મું.

તેહમીના ચોકસીના ઘરમાં પેટા-ભાકુત તરીકે આવી વસવાટ કરવ ને કુકા એશખરનર ને એક આખો માસ ઝપાટામાં પસાર થઈ ગયો. તે કંઈ વખતે આવતો ને કંઈ વખતે જતો તે કદી કાઠને માલમ પડતું નહીં. ન તો તેને આ કુકાને કાઠખી ચીજની ફરયાદ કરવી પડી કે ન તો કાઠખી ચીજ મોંઢે ચઢીને તેને માંગી. કાઠ કદાચજ તેહમીનાં સાથ તેનો અચાનક મેળાપ થઈ જતો હતો.

“કેમ બા, સારી કાની તો છેઓની ? કાંઈ જોઈતું કરતું મને બેલાશક કહેજો મરું. જમવા ખાવાનું તો ઠીક આવેછની બાવા ?” એવીજ એક અડછતી મુલાકાત વેળાએ તેહમીનાંએ કુકાનો ચોખો આંખી જોયો.

“અરે નહીરે માંચજી, મહને ફરયાદ કરવા જેવું તો કશુંજ નથીજી. તમારે ત્યાંનું જમવાનું તો મને મહારા પોતાના ઘર કરતાંખી સરસ અને

નોમમીત મળતું રહેજી. શું કરું માંયજી. મહારાથી બોલાય તો નહીંજ પણ મહારા માંયજી તો મહને ને બીયારા મહારા બાવાજીને જુબેજ ઠોકરાવતાં હતાં. કેટલીકવાર તો હું બંધાણીનાં હોટેલોમાં જઈને બુકબાયક ખાઈ જમી આવતો હતો અને મહારા બાવાજીને માટે પણ કાંઈ સુકકું પાકકું બાંધી લાવીને તેવણને મહારા માંય નહીં જાણે તેમ ખચારી દેતો'તો. અરે માંયજી જોડલો જુલમ માહરાં માંયજીએ મહારી ઉપર કીધોજી તેવો તો કેમ દુશ્મનનીબી કરવાની હિંમત ચાલે નહીં હવે જરા દેવો માંયજી એ વાતને વધારે બોલતાં અને તેની પાછી ચાલ કંતાં માહારાં દીલ કચવાયજી ને મોઢું દુઃખ ચાયજી" કેડીએ ધણોજી બતાવે કરતાં જણાવ્યું.

"પણ ત્યારે બીયારા તમારા બાવાજીને તમારી ગેરહાજરીમાં ધણુંજ ભારી પડતું હોશે?"

"નહીં માંયજી, તેવણનોબી મેં ઘટનો બંદોબસ્ત કરીજ રાખ્યોજી. મહીને દીવસે હું એવણને ચોકસા રૂપ્યા જુદા આપુંજી, અને વળી અવાર નવાર મહને ગોદીમાં મલવા આવેજી ત્યારેબી એવણને જોઈતું કરતું હોય તે પુરું પાડુંજી."

"ખરેખરીજી દલગીરીની વાત છે " તેદેમીનાંએ અટવટ કરતાં જણાવ્યું.

"હા માંયજી, તમારું કહેવું ખરોખર છે. પણ હવે કયેં દેમ? માહરાં નસીયમાંજ મહને માહરાં માંયનું સુખ નહીં એવાનું હોશે. જોવની માંયજી, તમે એક બીયારાં પારકા ચંધને કેટલી ભારી ઉપર મેહરવાની બતાવોજી? તદમે બીયારા મેહનત લઈને મારો ચોરડો સાફસુદ રખાવેજી ને ચોક ચાંદન કરાવોજી તે મહને કેટલું પસંદ પડેજી માંયજી, આજે કાણ એમ કહે?" અને તેને સચ્ચાઈના જોશથીજ જણાવ્યું. અને તેદેમીના આ કાઈ ભોળા ભટાકનો જવાબ સાંભળી ધણોજી સંતોષ પામેલા દેખાયાં. પોતાના મા-માપને માટે આ બત્તા જવાનને દુઃખી થતો જોઈ તેદેમીનાએ દુર અંદેશી વાપરી તેને વધું સવાલો પુછવાનું હાલ તુરત તો મોંકુદ રાખ્યું.

વળી વચમાં બીજા બે માસ કાંઈબી જાણવા જોગ બતાવ બન્યા વગરજ પસાર થઈ ગયા. ત્યાર બાદ આપણા પારસીઓના આદર મજદના પરબની એક દીવસ આગમજ તેદેમીના ચોક્કસી આ જવાન કેડીવાલો ચોરડો સાફસુદ કરાવી લેવાની ખટરાટમાં રોકાઈ ગયા. અને જ્યારે ત્યાંનો તમામ અસખાખ તેની અસલ જગ્યા ઉપર પાછો ગોઠવતા હતાં તે વખતે એક સ્ટીલ ત્રંકનું ઢંકણું તેવણને થોડું અજાણુંજ બંધ થયલું માલમ

પડી આવ્યું. અને ત્યારે તેને પાછું તેની અમલી જગ્યાએ બેસાડવા મારે સેફ્ટ દેખાડવાની જરૂર તેહમીનાને માલમ પડી અને તેમ કરતા તેવણની અભયખીનો જાણે પાર રહ્યો નહીં તે ત્રંકની છેક અંદર ડોકાવતા થોડાંક હીસાબ કેતાબનાં કાગળનાં અહીં તહીં માલમ પડી આવ્યાં, ત્યારે તેની નીચે તો ચલણી નોટોના ઢગલા અને રોકડ રૂપ્યા પૈસા એલાર પેલાર વેર વીખર થઈ પડેલા સાફ દેખાઈ આવ્યા. હીસાબ-કીટા-બવાલાં બધાં કામને જોઈને ગાઈને એક તરફ તેને તેજ ટ્રન્કમાં ઠર પાડ્યાં અને નોટોના ઢગલા અને રોકડ રૂપ્યા-પૈસાનો એક કપડામાં જમેલો કરી દઈ બાંધી લીધા અને પોતાના ઓરડામાં લઈ જઈ કપાટમાં સંભાળથી સાચવી રાખ્યા. તીરાંત મલતાં તેહમીનાંએ આ સુવત્તો અવેજ ગણી જોયો તો લગભગ એ હજાર ને બસો રૂપ્યાનો અડસતો થયલો જણાયો.

વળી વચમાં થોડાક દીવસો પમાર થયા બાદ એક વખતે વળી પાછી તેહમીના સાથે આ જવાનની મુલાકાત થઈ ગઈ.

“કેમ બા, સારી કાની તો છેવની ?” તેવણે પુછ્યું.

“અરે હારે માયજી, તમારી નેક દુઆથી હું તદનજ સારી કાની છેઉ.”

“વાઈ બા તમારું કાંઈ જોવાયુંછ તમારો સામાન અધી ઠીકઠીક છે ? તમે સારી રીતે તપાસ્યો ?” તેહમીનાંએ મોતમમતાંજ પુછ્યું.

“અરે નહીરે માયજી, માહારો સામાન સુમન તો બધો જરોબર છે. જોવયું તો કાંઈજ નથી.”

“અરે શું તમેમી દીકરા, તમે કેટલા બેદરકાર ને વીસરલો છેજો, તો જોવની આવ તમારી ટ્રન્ક મેં ઉધરીજ પરેલી જોઈ અને તેની અંદર તમારા બધા રૂપ્યા પૈસા એમના એમ વેર વીખર પરેલા હિતા, આટલા બધા તદમે નજરવસ છેજો ? કાંઈ હીસાબની રાખોછ કે બા ? આવ તમારી ટ્રન્કમાં કેટલા રૂપ્યા હોશે વાઈ ? કાંઈ અડસતોબી છે કે ?” તેહમીનાંએ ધણીજ ઇતેજારીથી જણાવવા માંડ્યું.

“અરે માયજી, માહારી જાણે બહા, હું કાંઈ તેનો હીસાબ કેતાબ રાખતોજ નથી. સાઈ થયું કે એ રૂપ્યા તમારી પાસેજ રાખ્યાછ ! તો મને તો પહેલે હીસાબનો કનવારજ નથી માંય. મહારા ખીલને લગતા જેમી રૂપ્યા મને મલેછ તે હું તો બા એમનાં એમ ગજવામાં મુકી દેઉંછ.” તે એભ્યા ડાભ્યા જેવાએ સમજાવ્યું.

“અરે દીકરા, એ તમારી ધણીજ મોટી જુલ છે. તમે બીચારા રગરીને મહેનત કરો ને તમે તમારી કમાણીનોજ હીસાજ કીતાજ નહી રાખો એમ કેમ બને જા ?” તેહમીનાએ વાજબીજ કહી સંભળાવ્યું “જો એવુંજ છે તો બે-કમાંજ કેમ નથી મુકી આવતા ?”

“અરે માયજ એ વળી ખટરાટ કોણ કરે ? તમારું કહેવું જો કે વાજબી છે, હું કયુલ કહુંજ ત્યારે તો માંયજ એક કામ કરશો ? તમારી મોટી મહેરબાની થશે.” કેકીએ કાલાવાલા કરતાં જણાવ્યું.

“હા હા, મોટી ખુશીથી બોલોની જા.”

“આય માહરી કખાટમાંથી બીજા વધું રૂપ્યા છે. તે કેટલા છે તે તો મહેને પોતાનેથી યાદ નથી, એથી તમારોજ પાસે ઉંચા કરશો તો ધણીજ મોટી મહેરબાની થશે.” અને એટલું કહેતાં કેકીએ પોતાની કખાટ ખોલી અને તેહમીનાએ તેની અંદર સો, પચાસ, અને દસ દસની ચલણી નોટોના ચારાને ચારાજ જોધ લીધા, અને તેવણુ જણે ફાટીજ ગયાં.

“ઓ તમે હરવાઈ જાઓરે કેકી, તમે તો કોમ ધણીજ બેદરકાર માણુસ છેઓ. જો રૂપ્યા પૈસા એમ તે કાંમ મુકવાનાં હોય વાર ? તમારી અકલ કાંહાં ખરી ગઈ ?” તેહમીનાએ વાજબીજ કપકો આપતાં તેને જણાવ્યું. “લાવો જોઈ, બધું એમનું એમ મને કહાડી આપો. એ રકમ કેટલી છે તે તમને કાંમ ખબરથી છે કે ?”

‘નહીજ, મને કાંઈજ ખબર નથી, મેં તો કોમ દીવસે ગણીથી નથી જોયા. કાલજ લાગે તો ગણુંની માયજ ?’ અને આટલું જણાવતાં કેકીએ પોતાની કખાટમાંથી અહીં તહીં વેરવીખર પડેલી ચલણી નોટોના દગલા કાઢી તેહમીનાને સપુરદ કરી દીધા.

“ત્યારે તો લેઓ માંયજ, આયથી લધ લેવો,” અને એટલું કહેતાં તેને વળી પોતાના ડગલાના ગજવામાંથી પણ પોતાની મસ મોટી પાકીટ એવી કાઢીને તેની અંદરથી બીજા સો સોના પાંચ તુકડાઓ કાઢી આપ્યા. “લેઓ માંયજ ત્યારે તો આનેથી સાચવીને રાખજો, હું તમને ધણીજ તકલીફ આપુંજ જો માંયજ માફ કરજો અં ? હવે હું રજા લેઉંજ માય, આપરે કોમ દહારો નીરાંતે બેસીને બધી વાત કરશું. આવતે અઠવાડયે ફક્ત એક કે બેજ ધસ્તીમરો આવવાની છે અને ત્યારે બે ચાર દીવસ મને જરા પુરશાદથી મલશે,” અને હાલ પુરત તો આટલુંજ સમજાવી તેને ત્યાંથી રખશાદ લઈ લીધી.

પ્રકરણ—૬ થું.

“પણ માંયજી એ મુવેછ કોણ ? કાંઈ સમજ પડે ? અલખત હમણાં તો તમુંને તે કાંઈ સારોજ માણસ માલમ પડેછ પણ પછીથી સંભાળજો આ ? જોજો બકડું કાઢડતાં ઊંટ નહીં પેસી જાય. પછીજ તહમે મહારા બોલને યાદ કરશે !” જ્યારે તેહમીનાએ પોતાની દીકરી રતી આગળ આપ કેડી એજામરનર સાથ ચયલી વાતચીતનો સાર કહી સંભળાવ્યો ત્યારે શંકાશીલ ચર્ચ ચુકેલી રતીએ હજુણુ પુલીક જાણે પોતાની માયને હુશ્યારીમાંજ રહેવાનું કહી સંભળાવ્યું.

“અરે જા જા, તું તો કોઈ મેટ મુવેલી છે. બીચારો આટલો મરીખ અને નમનતાહવાલો છે કે તું એકજ વખત તેને નજરે જોય અને વાતચીત કરે તો તારી ખાત્રી થાય.”

“અરે નહીરે માંયજી, માફ કરો.” રતીએ છછણી પડતાં જણાવ્યું. “માફ કરો. મહને તેને નજરે જોવાનુંખી કામ નથી અને તેની સાથે વાતચીત કરવાની પણ કશીજ દરકાર નથી.” રતીએ સાફ છેડો છોડવી આપતાં જણાવ્યું.

“અરે દીકરી મહારી, પરવરદીગારે કાંઈ પાચે આંગળાં સરખાં બનાવ્યાં નથી. કાંઈ બધાજ માણસો ખરાખ આવતા નથી, તેમ વળી બધાજ કાંઈ સારાખી નથી હોતા સમજ ? જાણ્યા જોયા વગર કાંઈને માટે ખરાખ મત બધી દેવું એ ઇનશાનનો તરીકોજ નહીં કહેવાય. અરે જોજો દીકરા, એક વખત વળી એવોખી આવશે કે આપુનેજ એ છોકરાનું કાંઈખી રીતવું કામ પડી આવશે. મેં એવા ઘણા દાખલાઓ જોયલા છે. તું તો હજુ નાદાન છે દીકરી. તેં હજુન સુધી દુન્યા જોઈ નથી. જોજો રતી, એક વખત એવો આવશે કે તુંજ મહારા બોલને યાદ કરશે ?” તેહમીનાએ પોતાની દીકરીને વાજખીજ રીતે શીખામણનું કહી સંભળાવ્યું.

“પણ માંયજી, એવણનાં પેલા રૂપ્યા પૈસાનું શું કીધું ?” રતીએ હવે નાંખતી કરતાં પુછ્યું. તે શ્યાણી છોકરીએ જોઈ લીધું કે પોતાની માતા સાથે એ બાબદમરની વધું તકરાર કરવામાં કશીજ સ્થાણુપત નહતી.

“ખરેખર મરે હું તો તુંને પુછતાંખી ભુલી જાઉંછ. એવણનાં બધા મલીને કેટલા રૂપ્યા થયા વાડ ?”

“માંચજી બધા મહીને ખારે હજાર ને સાતસો રૂપાનું તોટલ થવા જાયછ.” રતીએ જણાવ્યું.

“ઓ બાપરે માહરા! ત્યારે આ છોકરાની કમાણી શું હોવી જોઈએ? કાંઈ નહીં, હમણાં તો નહીં પણ આવતે આઠરાડયે એવણને બે-ત્રણ દીવ-મની પુરુશદ મલનાર છે ત્યારે એવણ સાથે જરા વાત કરી જોવશ. એવણ પોતેજ બીયારા વાત કરવાને ધણાં છતેજાર છે પણ કમપુરસદને લીધે બીયારાથી તેમ થઈ શકતું નથી.”

અતરે એક બીનાં ખાસ કરીને ધ્યાનમાં રાખવાની છે. તે એ કે, આ કેહો એજાજરનરે તેહેમીનાની આ દીકરી રતીને કાંઈ દીવસ પણ જોઈ હતી નહીં. કહેની કે તેને તેણીને જોવાની કશી દરકાર પણ નહીં હતી. પણ તેજ મીશદ આ રતી ચોક્કસીએ પણ કાંઈ દીવસ પોતાનાં આ એકમાર્ગી ભાડુત ફરીને જોયો હતો નહીં, એટલુંજ નહીં પણ તે જરાંન વીશે પોતાની માતને કાંઈ દીવસે જુહાપએ પુછ્યું વટીક હતું નહીં.

“બીયારો કાંઈ ધણોજ ભોજોભજો ને સાદોમાદો છે. કાંઈ જાણુ શીએજો ભણેજોખી લાગતો નથી જો. અને તે છતાં જોતી, રૂપ્યા પૈસાની બધી રેલજેલ છે. કહેછ કે ગોદીમાં કાનદ્રેકટતું કામ કરેછ, ને કાંઈ કાંઈ દીવસે તો કહેછ કે બીયારાને ખાવાનીખી ફરસદ મલતી નથી. માંચ સાથે બીયારાને બાંકડુક બનતું નથી. પણ બાપ પર બધો જીવપ્રાણ કાહરી આપેછ. ગમે તે છે પણ માંચને મહીને મહીને જસો રૂપ્યા નીચમીત પુગારતોજ જાય છે. કાણ જાણે આ જો લોકની શું ગોલા લડાઈ છે તે એતો બધું પુછ્યા વગર કાંઈ માલમ નહીં પરશે.” તેહેમીનાંએ જણાવ્યું.

‘પણ માંચજી હું એમ પુછું કે એવણની કપાટમાંથી અને પેટીમાંથી કેટલા રૂપ્યા મળી આવ્યા તે શું એવણને ખબરજ નથી?’ રતીએ સકમંદ થતાં પુછ્યું.

“નહી, એ વીશે એવણને કશીજ માહિતી નથી, તે તો હું એવણનાં બોલવા પરથીજ પારખી શકુંછ. પોતાનાં પૈસા-ટકાની બાજદસર તો એ છોકરો કાંઈ ધણોજ નભરવસ અને બેદરકાર છે.” તેહેમીનાંએ જણાવ્યું અને અતરેજ આ માં-દીકરીની વાત અટકી ગઈ.

પ્રકરણ—૭ મું.

હવે કંડી તેહમીનનો પેટા બહુત રહ્યો તે પહેલાંની—આ વાર્તાની અગાઉની—એક અગત્યની બીના તરફ વાંચકનું ધ્યાન ખેંચીશું.

‘બોટાન્યા લેધર વર્કસ’ નાં બારણાંને તાળાં મારવાં પડ્યાં તે આપણે આગલાં પ્રકરણમાં વાંચી આવ્યાં. આ ફેક્ટરીને તાળાં પડ્યા બાદ એક બહુજ પુરો અને કમનસીબ બનાવ બનવા પામ્યો હતો. કંડી એશખરનરનો પેલો જોડયો ભાઈ કાવમ, નાપાક અને હાહાગીર તો હતોજ અને પોતાનાં અનેક પાપોનો ટોપસો પોતાની કમઅકલી અને બેવકુફમાંયનાં ઉત્તેજનનો લાભ લઈ બીયારા ગરીબ કંડી ઉપરજ ઠોળવી નાંખતો હતો. આવાં આવાં કારસ્તાન તો આ નીચ દુકતાએ અનેકવાર કર્યાં હતાં અને વળી ‘ધાણું’ વીચીત્ર તો એ છે કે આય કમજાત અને મુખ્ જોરત—તેની માંય, આવા એક નાલયક અને બદમાંશને જાણીજોઈને હલકું ઉત્તેજન આપતી હતી. આપણે વાંચી આવ્યાં તેમ દેખાવમાં આ બંને જોડયા ભાઈઓ કાવમ અને કંડી એટલા તો એક બીજાને આમેહુજ મલતા આવતા હતા કે અનેકવાર માંચનારાઓ આ બીયારા કંડી ઉપરજ સુલહાપ ખાઈ બહુ કિલટી પડતા હતા. અને કહેવાને ધાણુંજ અખવખ જેવુંજ છે કે આ બે જો અને અશરાર છોકરો કર્શી રીતની પણ તણપાય કર્યા વગર મુંજે મોઢે પોતાના ખીલામાંયા અવારનવાર નાની મોઢટી રકમો કાઢી તેઓને ભરપામ કરી આપતો હતો. “એબી મારો મા—જણ્યો ભાઈજ કેની કે એ આપે તો શું ને હું આણું તે શું?” આમજ પોતાના ભોળા અને નીખાલેશ મનને મનાવી મોઢું મન કરતો હતો, અને પરીણામમાં થતું એમ કે આ નાતરસ અને બેશરમ તેનો ભાઈ કાવમ તેનો અણબટતો લાભ અનેકવાર આસાનીથીજ લઈ લેતો હતો.

અનેકવાર આ હેવાન્યત ખસજતનો તેનો ભાઈ કાવમ, હાથ જોળતો પોતાના મા—જણ્યા ભાઈ પાસ જતો અને ઘણીક વાર નાની—મોઢી રકમો માટે માંગણી કરતો, ત્યારે આ નેકચક્ષુ અને સાફ દીલનો તેનો ભાઈ કંડી, તેને ખુશીની સાથ અને કાઈથી રીતની આનાકાંતી વગર જટ ને પદ નાની વાતો મોઢી રકમો કાઢી આપતો હતો, કાઈ કાઈવાર તો આ ચંડાલ કાવમ જુઠુંજ બદલું લડાવતો. “આપરા માયને ખસો રૂપાની ઘણીજ અગત છે.” કંડી તે બીયારા પાસ નીચવી લાવતો.

આપણે જાણી આવ્યા છીએ કે આ કમીનો કાવસ નીતિનો ઘણોજ બદલાવ્યો અને નીચ દમાનવનો હતો, અને અનેકવાર પોતાની આ દોષાના ઘોડા જેવી ચાલને લીધે ઝાડું વટીક ખાઈ આવ્યો હતો. પોતાની બદલાવને લીધે તેને કચકાંધ જવાન છોકરીઓને જાણે પામમાલ કરી નાખી હતી. અને ઘણીક વેળા તે કોર્ટ તરફથી દંડાઈ વટીક આવ્યો હતો. પણ, આ બધાનું મુળ એખલો કેકીજ છે એમ તે પોતાની કમ-અકલી અને સેહતાન્યત ખસલતની માતાને સમજાવતાં અને આ કમખુદ્દિની જોરત જો કે પોતે તો બધું ખરેખરું સમજતી અને જાણતી છતાં આ કાવસ તરફ ઢાંક પીછોડાજ કરતી આવતી હતી.

એક દીવસે ત્રામમાં આ કમીના કાવસે એક ખીયારી કોનેજની નાજુ શેઠનાં નામની જવાન છોકરીની નીચ સતામણી અને ખરાબ ચેણ ચાળા કર્યાં. આ હીંમતવાન છોકરીએ તેથી ચુપ નહી રહેતાં જર ત્રામમાં બધાઓની હાજરી વચ્ચેજ આ કાવસની ફજેતી ફેરતા કરીને તેને તમાચે તમાચે ત્યાંનો ત્યાંજ જુહરી કહાડ્યો. ત્રામ ગાડીમાં બધી હોહા અને અરખડ સરખડ થઈ ગઈ. પણ કોઈ નશીબ સંજોગે તે ત્યાંથી કોઈ તરફીખથી નાહસી છુટી ઘરમાં આવી ભરાઈ બેઠો. પણ પેલી હીંમતવાન છોકરી જેની નીચ સતામણી થઈ હતી તેણી કાંઈ ચુપ બેસી નહી. વળતે દીવસે તેણીએ કાંઈ રીતથી શોધખોળ કરી આ નાપાકનું ઘર ટુંડી મરાવ્યું. પણ આ નાતરસ બદમાસ ત્યાં હિમોજ શાનો રહે ? તેને તો પોતાની કમીની અને પાપી હૈયાંની માયને અસતમ પસતમ સમજાવી દેવું ગડું ખીયારા નિર્દોષ કહીને દેખીત તરીકે આગળ કરી દઈ, પોતે પુનાં તરફ ચોખ્ખાં માપી ગયો.

ખીયારા અસરાઈ અને બેચુનાઈ કહીએ પેલી કાંઈ છોકરી નાજુ શેઠનાંને ઘણી ઘણી સમજાવી પણ તે અને તેણીના વાલીઓ એકનાં બે થયા નહી. અને વળી અધુરામાં પુરું આ છોકરીએ પણ આખાદ આ કહીનેજ દોશીત તરીકે જોળખાવ્યો !! તેણે ખીયારીને શું ખજર કે અહીંઆ તો જોડ્યા ભાઈનો ઘોંટાળો થતો હતો ? વળી જિસાનો ભાઈ મુંસો થઈ નીકલી પડી પેલી હેવાણત ખસલતની તેની માંયેજ આગળ રહીને તે ખીયારા ગાય ગોસપંદ જેવાને ખુશીથી ધરાવા પકડાવા દીધો.

કોર્ટમાં તપાશ નીકળતાં મેજસ્ટ્રેટ કેકીને ત્રણ માસની જેલની શીક્ષા

આ વાર્તામાં બહેર બજાર કાપવાના સાવ ઓછા છે, કા. મારફટ, - મુંબઈ. [૨૩

દરમાવી. અને પોતાના મા-બાપના જોડયા ભાઈની મોઢકાંણુને લીધે જેલ-ખાનાંની સજાની હીનસપતીમાં સપડાઈ મુંગે મોંઢે શરણ થયો. જો કે તેને પાછળથી પોતાનાજ ભાઈની આ પાપી અને બદમાશ વીશે માફીતી તો થઈ—પણ તોખી તેની હોરમત બચાવવાને ખાતર મુંગે મોંઢે પોતે જેલની સજા વેઠવા તૈયાર થયો. બલકે કહો કે પોતાના એકના એક ભાઈને ખાતર જાણી છુજીને પોતાનો જાતી ભોગ આપ્યો. આ બનાવ આ વાર્તાની શરૂઆતની અગાઉ બન્યો હતો.

પ્રકરણ—૮ મું.

ત્રણ માસની સજા પુરી થતાંજ કેહી એશજરનર જેવો ત્યાંથી છુટી નીકળ્યો કે સીદ્દો પોતાના મા-બાપનાં ઘરે નહીં જતાં કોઈ નવી નોકરીની તલાશ માટે અહીં તહીં જુઓ ને તરસો ખુબ રખડ્યો, પણ ખીયારાનો કશોજ ઠાગ લાગ્યો નહીં. તે ખીયારો એક અભણ અને વગર શીખેલા જણેલાને નોકરી કાણુ આપે? પોતાની જુલમગાર માંયની બદમાશથી અને પોતાના સીતમગર ભાઈની સીતમજુજરીથી તે હવે ધરાઈ ભરાઈ ગયો હતો.

હવેજ તેની સુદ્ધો ઠેકાંણે આવી હતી, અને ત્યારે હવે વધુવાર આ નેહેસ્ત દોઝખખાનાં જેવાં ધરમાં જવાનાં તેને સાવ અપાડાજ કર્યાં. વાંચનાંર કદાચ પુછશે કે આ કેડીનાં બાવા એદલજી એશજરનરે આ સંબંધી કશાંજ પગલાં ભર્યાં નહીં? તો તેનાં જવાબમાં એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે ખુદ તેવણ ખીયારાની હાલત હાલમાં સુઠી વચ્ચે સોપારી જેવીજ હતી. દુન્યા-દારીથી એક સદનતગ્જ રદખાતલ અને એક નાલાયક ઓરત સાંમે ધરમાં તેવણનું કશુંજ ચલણ હતું નહીં તેવણ ખીયારા ફક્ત રડી તતરીનેજ અને ખુદા પર સજર માંની લઈ ખાંમેશ રહ્યા હતા, તેવણ ખીયારા વધુ તે શું કરી શકે?

ત્યારે, એજ મીશાલ રખડતો રજળતો, વળી થાક અને જુખથી એઝાર એઝાર થતો ગરીબ ખીયારો કેહી, વીકટોયાં ડોકસ આગળ એતેશક આવી લાગ્યો, અને એક ધરાનીની દુકાનમાં અગર જો પોતાને કોઈ નોકરી ચાકરી મળી જાય તેની પરપુછ કરતો તે થોભ્યો. એક રસ્તે રખડતા જરથોસ્તીને જોઈ તે કોઈ બધા ધરાનીને દયા આવી અને પોતાની દુકાનમાં

તેને વાસણ-કચરો સાફ કરવા અને ખીખા ઉપર ટપકેના કામ ઉપર ફક્ત ખાખા બદલ બાથુકનો રાખી લીધો.

કાંઈ નહીં તો તેખી ખીચારાએ હાલતુરત મજીમત કરી લીધું. પણ પાછળથી પેલા કે.ઈ. ભલા ધરાનીએ તેનું પ્રમાણીકપણું અને નમનતાઈ બોધ પાંચ રૂપ્યા બિપરથી આપવા માડ્યા હતા. એક દીવસ એમજ તે ધરાનીની દુકાનમાં ઉભો રહી પોતાનાં દુઃખને રડતો હતો તેવાંમાં એક કોઈ મરીખ કપ્પાર જેવો દેખાતો પુરુષ ત્યાં આવી ચડ્યો, તેને ચાહતું એક કપ અને થોડીક રોટી માંગી, અને જેમ ખીખા ધમકા આ ધરાનીને ત્યાં આવીને ખાઈ પી જતાં હતાં તેમ તેનેખી કયું. પણ બ્યારે પૈસા ચુકવવાની વાત આવી ત્યારે પેલા કોઈ મરીખે કેડીનાં કાંને લાગી ને કહ્યું. “બેટા, માહારી પાસ તો એક કુટી બદામ પણ નથી, માટે મહને માફ નહીં કરે? અને અગર જો તાહારી મરજીજ હોય તો હું કેડે ને કેડેથી ખીખા માંગીને પણ તાહારાં ખે આના તુને આપી બધશ.”

સાઓનાં દરેક જાતનાં હર્દા માટે જગમશાહુર
સર્વોત્તમ શક્તિવર્ધક દવા

મહિલા જીવન

વધારે પડતો કે અનિયમિત અટકાવ, ગ્રહર, લોહીવા, રુદ્ધેષ, શરીરનું ધોવાવું, પેટમાં ચતો દુઃખાવો, કમરમાં ચતી ફાટ, છાતીમાં ગભરામણ ચવી, જીવ બળ્યા કરવો, બેચેની, ઝીણો તાવ, અશક્તિ, હીસ્ટીરીયા, જ્ઞાનતંતુઓની નબળાઈ, ગોળો ચડવો, માથું કાયમ દુખ્યા કરવું, હાંફ ચડવી, અન્ન પર અરૂચી, ઉલ્ટી, ખાંસી, રતવા, ઝડાની કમજોયાત, બર્તીધાનમાં વિદ્ય ઈ. દરદો માટે અકસીર પુરવાર થયેલ છે. સુવાવડ પહેલાં યા સુવાવડ પછી યા સુવારોગમાં આપવાથી શરીર તંદુરસ્ત અને રૂઝ પુરૂ બને છે. કો. રા. ૨), વણ સીસીના રા પા, ટ. ખ. જીવું. રજી. ટ્રેડમાર્ક ‘જેનસ’ નં. ૩૦૨, દરેક શહેરમાં બજારીવા દવાવાળાને ત્યાં મળે છે.

બનાવનાર:—જે. એન. શેઠના. નડિઆદ.

હિંદુસ્તાનના સોલ એજન્ટ:—ચીમનલાલ પો. શાહ.

ગોવિંદ બીહારીંગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

“ઓ, તેની કાંઈજ હરકત નહીં. નહીં આપસો તોખી ચાલશે. તમે એ રીકર તમરે રસ્તે ચાલ્યા બગો. હું માફરા ગીરિયા તમારા બે આતાના પેલા ભરી દશ.” કેદીએ પેલા કાંઈ ગરીબની હાં ખાતાં જણાવ્યું.

“જીવનો રહે બેટા, અલ્લાલાલા તુંને ધણુજ સુખ બખશે. તે માફરા જેવા એક સુખ્યાને આજે ખવડયોછ તેજ મીશાલ અલ્લાલાક તુંને ધણીજ બગાડા રોઝી-ગરકત આવશે. બે, આ સામે દેખાતા હ્યાંવ તરફ કાલે સવારનાં જરૂર બજે, તુંને મેરો લાભ થશે—અને આવ લે.” પેલા કાંઈ મુઠ્ઠીશ જેવાએ પોતાની જેબમાંથી એક કોઈ જુનો પુરાણો સીકકો કાઢી આપતાં જણાવ્યું. “આય લે, ને અને તારા જીવની માફક સાચવજે ને એનાથી કહી પણ છુટો પડતો માં ખુદા તાલાઈ બહુ કરે બેટા.” અને ડાચું વકાસી ઉભેલો કેદી કાંઈથી વધુ આમળ બેસે તેની અગાઉ તે પેલા કાંઈ બીખારો જેવા દેખાતા પુરૂષે ત્યાંથી સડસડાત માલમા પથ માંડ્યું.

પોતાના ધરાની માલીક આમળ કેદીએ જ્યારે ઉપથી વાતચીતનો અહેવાલ દુકમાં કહી સંભળાવ્યો ત્યારે તે અતી ધણો રમુજ પામ્યો. “અરે ખીરાદર, ચારા ખાપનાં થું ગીયા, થું સવારનાં એક છકર તે તરફ મારી આવજેનો ?” ધરાનીએ જણાવ્યું.

અને ત્યારે બાંજે દીવસે ખુદાનું નામ લઈ કેદી એકાગરનર ખાલી પોતનું મન મનવી લેવાના ધરાદાથી ત્યાંની ગોદી આમળ જમ લાગ્યો, અસ્તો થોડેકજ દુર જમ લાગ્યો હશે તેવામાંજ કેદીએ સાંમેથી સ્ટીમરનાં ઓશીસરો જેવા દેખતા ત્રણ ગોરાઓને પોતા તરફ આવતા દીઠા. “હી આં તાજી કુટસ ક્યાં મળશે ?” કેદીની લગોલગ આવી લાગતાં એકે ઇંગ્લેન્ડ માંજ પુછ્યું પણ તે અમળ્યું જેવો ખીયારો પેલા ઓશીસરનું બોલેલું કાંઈ સમજી શક્યો નહીં પણ સારે નસીમે તે ઓશીસરો સાથે એક ગેવાળીજ હતો તેને ખીયારા કેદીને સમજાવ્યું.

“હા, હા, કાંઈ નહીં ? તમારો હુકમ હોય તો તમુંને જેટલી બેઠમે તેટલી કુટો લાવી આપું” કેદીએ પેલા ગેવાળીજને સમજાવ્યું અને પેલા ઓશીસરો કેદીનાં બોલવાની મતલબ સમજી ગયા.

“ત્યારે આવ લે મારો કાડ અને સાંમે જે સ્ટીમર ઉભેલી દેખાય છે ત્યાં હમુંને પોંહાયતી કર, પણ કુટસો ધણીજ રીય હોવી બેઠમે, તારું

૨૧] "ફિનચીડ" માં આવતી બહેનનું બીજું ૧૦ માસીકો જેટલી અંતર કરે છે.

જે બી કાંઈ બીજી થશે તે હમે સુધી આપશું, તારાથી જેટલી અને તેટલી અને જાતજાતની અને ખાસ કરીને ધણીજ કરમાસુ નંગો જેમણે ગુડ મોરનીંગ" અને એટલું કહેતાં પેલા ઓશીસરો તો પીઠ ફેરવી દઈ પાછા પોતાની સ્ટીમર તરફજ ચાલી ગયા.

"જો જો શેઠ, આ કુટમ હમુંને સાંજ સુધીમાં મલી જવી જેમણે, કારણ હમારી સ્ટીમર આવતી કાલે સહવારે તો મુંખામનાં બારાંમાંથી ઉપડી પણ જશે." જતાં જતાં પેલા કોઈ ગોવાનીએ કેકીને સમજાવ્યું.

"તમારે જરાક પણ યત્નને ફીકર કરવી નહીં" કેકીએ ખુશાલીથી છક્ક થઈ જતાં પેલાને જણાવ્યું.

તે તુરતજ પોતાનાં ઇરાંની માલિક આગળ દોડી પોંદોચો અને સર્વે પીમતોથી તેને માહિતગાર કર્યો ઇરાની જવ્યાને કાંઈ પુછવું પડે? તુરતજ ભારતી તેકસીએ કાફડ મારકેટમાં બન્ને પોંદોચી વળ્યા, અને ઇરાનીએ પોતાનાં ઓળખાણવાળાઓને પાસથી પસંદ નહીં પડે પાછી આપવાની કબુલાત કરી જાત જાતની અને મનપસંદ મોટા નંગો જમા કરી કેકીનીજ સાથે રવાના કરી દીધાં. બીહતાં બીહતાં તેઓએ ફકટ ખસોજ રૂપ્યાની ખરીદી કાઢી હતી, પણ ઇરાણી જવ્યો જેનું નામ તેને તો ચારસો રૂપ્યનું બીજી ઠોકી માયું હતું.

પોતાને મળેલા કાફડ મુજબ કેકી ડોક તરફ પુગી ગયો અને સ્ટીમર ઉપરના ઓશીસરને મળ્યો. આંખે ઉડી વળાગે તેવી જાત જાતની કુટસો જેઈ આ યુરોપીઅન જવ્યો બહુજ ખુશ ખુશ થઈ ગયો અને કેકીએ તેનું બીજું સપુરદ કરતાં ત્યાંને ત્યાંજ તેના રૂપ્યા ચુકતે કરી દેવામાં આવ્યા.

"સાહેબ, મને તમારી બહાંમણની ચીકી મળશે તો હું તમારો ધણોજ મોટો ઉપકાર માનીશ, કે જેથી બીજી સ્ટીમરો સાથે પણ હું માહારો સંબંધ ચાલુ રાખી શકીશ." કેકીએ કાલાવાલા કરતાં માંગી લીધું. અને ત્યારે તુરતજ તે સ્ટીમરનાં છાપેલાં નામવાલા કાગળ ઉપર તે કાંઈ બહાં ઓશીસરે એક સારી જેવી સરટીરીકેટ લખી આપી. અને ત્યારે ધણી ધણી નમીન સલામ કરતાં તે ત્યાંથી છુટો પડ્યો.

ખુશાલીથી તરે થતાં જગરે તુરતજ કેકી પોતાના ઇરાંની માલિક આગળ દોડી આવ્યો અને ચારસો રૂપ્યાની રકમ તેને એમની એમ સપુરદ કરી દીધી. આ શેહેરીયાર ઇરાંની આ ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણીકપણું

જોધ આપો નફો પોતે નહીં રાખતાં તેનો અરથો હીરસો કેકીને સ્વાધીન કરી દીધો. અને ત્યારે પેલાં બલામણપત્રની બરકતથી તે ત્યાંની જોદીઓમાં માથું મારવા લાગ્યો અને ફક્ત છબ મહિનાની અંદર તે તે ત્યાં સૈનો માનીતો અને જાણીતો થઈ ચુકી પગભર પણુ થઈ ગયો. તેને જેબી કાંઈ ઓડરો મળતાં તે આ બલા શહેરીયાર ઇરાનીને સપુરદ કરતો ગયો અને તેઓને મળતા મેટા નફામાથો આ બંને લાગ્યા થોડોક વખત સરખે હીરસે વહેંચી લેવા લાગ્યા. અને કેટલીક મુદત પછી તે ઇરાની ગુજરવા પછી, કેકી સ્વતંત્ર રીતે ધંધો કરવા લાગ્યો. વાર્તાની શરૂઆત અગાઉનો આ બનાવ હતો.

પ્રકરણ - ૯ મું.

અત્રે યાદ રાખવું ઘણુંજ જરૂરનું થઈ પડશે કે કેકી એશખરનર પોતાની જેલખાનાનો ઉપલી સગ્ગ ભોગરી આગ્યા પછીથીજ તેહેમીનાં ચેકશીને ત્યાં પેટા-માફત તરીકે રહેવા આગ્યો હતો. તેની અગાઉ તે નહીજ. એટલુંમી વળી યાદ રાખવાનું છે કે આ બવાન કેકીનાં ઓરડામાં સહવારને સાંજ લોખાણુ ધુપ તેમજ ચોક ચાંદન કરવા તેહેમીનાં પોતેજ જતાં આવતાં હતાં. ફક્ત કોઈજ વખત-અને કદાચજ આ કામ રતીને કરવું પડતું હતું. કારણ આ કેકી તો સુરજ ઉગે તેની અગાઉ તો ઘરમાંથી બહાર પડી પણુ જતો હતો અને રાતનાં છોક નવ યાને દસનાં સુમારે પોતાના ઓરડામાં આવતો હતો.

એતેકાક, એક દીવસે એવો બનાવ બની ગયો કે તેહેમીનાં પોતાનાં ઓરડામાંજ કોઈ અગતનાં કામસર રોકાઈ ગયાં અને ત્યારે ધારા મુજબનું સાંજનું લોખાન ધુપ ફેરવવા આજે રતીનેજ ફરજયાત આવવું પડ્યું. વળી તેજ અરસામાં એમ બનવા પડ્યું કે કેકીને પણુ આજે થોડીક કુરમદ મળવે ઘરે રોજ કરતાં વહેલોજ આવવા પામ્યો. હજી તો રતી લોખાન ફેરવીને બહાર નીકળતી હતી તેજ અરસામાં આ બવાન કેકી સાથે બારણાં આગળજ તેનો ભેટો થઈ ગયો.

“ઓ ! તમે અહીં આ ?” પોતાની નજર ઉપર બિંચકતાં અને કેકીને ચેહરો જોતાંજ આ સુંદર રતી ઉજળી વાખ જેવી થઈ ગઈ, અને તેણીનાં

મુખમાંથી ઉપલા સખુનો અચક્રુચ નીકળી પડ્યા. રતી તેને સારી કાંતીજ
ઝોળખતી હોય અને જાણે ધણીકવાર તેને આગળ જોયો. હોય તેજ
મીઠાસે આ જવાંનને જોતાંની સાથેજ ચોંકી અને એકદમ હિચળા નીકલી !
તેણીનો ગભરાટ એટલો તો જખરો હતો કે તેણીનાં હાથમાનાં અફરમાન્યા-
માંથી અંગાર પણ જમીન ઉપર પડી જઇ વેરવીખેર થઈ ગયા ! તેણીનાં
આંખનાં ડોળા જાણે બહાર નીકલી પડ્યા હતા અને હેંબતની મારી જાણે
ચરચર ત્યાં કાંપતી હોતી હતી, અને જાણે એકાદ પણ તેણી પોતે પોતાંને
પણ લુલી ગઈ હતી !! તેણીએ તો છેક આજેજ અને તેજી વળી કેટલે
મહીને જાણી અને જોઈ લીધું કે આ કાંઈ જવાંન તેઓનાં પેટા-ભાકુત
તરીકે આવીને ફસી ગયો હતો.

“તહમે અહોઆં ?”

“જી હા; હુંજ આય ઝોરડામાં રહુંછ, પણ જી તહમે કાણુ ?” કેકીએ
ધણીજ તાગુખ થતા પુછ્યું. આજેજ પહેલ વહેલી વખત રતીને આ
કેકીએ જોઈ હતી પણ તેને તો એટલી પણ ખખર ન હતી કે આય
ખાઈ છે કાણુ ? અને એકાએક આજે ક્યાંથી તેના ઝોરડામાં કુટી નીકલી !

“અરે જો બેલા, કારે મોહડેનાં નીચ કમીનાં કુચા. તું અરતો મને
પુછેછ કે હું કાણુ ? ત્રાંમમાં ખીયારી જુવાંન છોકરીઓની નીચ સતાંમણી
કરતો હતો તે તુંજ કેની ? અરે જો અદમાંશ ચંદાલ, તું આય હમારા પેટમાં
ને ઝોરડામાં રહેલો ખી સખવાર નથી” આટલું બોલતાંજ લાલ અંમારનો
માફક તપી આવેલી રતી ફફડતી ચટકતી સીધી પોતાંની માયને શોધી કરવા
ત્યાંથી રોહશ ખેર દોડી !

કેકી તો ખીયારો પોતાના ઝોરડામાં દીગમુઠ જેવોજ થઈ ઉભો. આય
વળી કાણુ વાકિવીછણુ જેવા નવા બલા નીકળી આવી અને તેને ઝોળખવા
ખીછાણવા વગરજ તાણાજાણી ભર્યા સખુનો કહી સંભળાવી ત્યાંથી પાછી
એકદમ હિરી ગઈ ? તેને કશીજ રીતનો જાણે ખ્યાલજ થઈ શક્યો નહી,
અને જ્યાં છે ત્યાં કાંઈ જે લુલજ ચરલી દોવાં જોઈએ તેમજ માત્ર
વમાસી લઈ માફેલ જેવો તે હાલ પુરત તો ચુપજ રહ્યો.

આતપની માફક તપી આવેલી રતી સીધી પોતાની માયને શોધતી
તેવણુ આમળ પહોચી ગઈ.

“માયજી, જો માયજી તમે ધણીજ મોટી લુલ કાંધીછ, આપરા

ઝોરડામાં રહેતા પેલા લાકુતને મેં તો આજે જ જોયો! અરે એતો મુવો પેહલ્લા નંખરનો લોહર ને બદલાવનો છે, ને તમે શાની જોયા જાણવા બમરજ એટલી બધી એ મુવાની તારીફ પર તારીફ કરતાં તાં? રતીએ મોટે મોટે બખાલવા માંડ્યું.

“અરે પણ તે છે શું દીકરા? જરા ધીરી પર જરા શાંત થા, તું કોણને મોટે એટલું બધું બોલેછ? કંઈ મને સમજાવશે તો ખરી?” તેહ મીનાએ ડાળા ફાડી અચરતીયા જાણવા ચાલ્યું.

“આય તમારો પેલો સુદયાણો લાકુત! મેં તો હમણાં જ એ મુવાને અચણુચ આવી લાગેલો જોયો! અરે માંયજી માહરાં, એને તમે કલે કહારતાં હોવો તો આજે કહારો, અને આજે કહારતાં હોવો તો હમણાં જ મુવાને કહારી મુકો. અરે એતો પેહલ્લા નંખરનો કોરગો મુવેછ! ત્રામમાં કે ત્રેનમાં ખીયારા ગરીબ છોકરીઓની સતાંમણી કરવામાં એતો એકફા છે!! જો માંયજી, મહારં સમજે ને એ મુવાને અબધરી રોકરં પરખાવી દેઓ. જો જો માંયજી, એ આપરાં ઘેરમાં કોઈ નવી આફત લાવશે. એ મુંજ આપરા ઘેરમાં જોઈએજ નહીં” રતીએ ખુબ સુરપર ચડતાં મોટે મોટે બખાળવા માંડ્યું.

“મરેરે રતી, હવે કાંઈ મરી જાંડે? પણ તું ક્યાંથી એવણુને ઝોરખે વાઈ? દીકરી તારી કાંઈ ભુલ હોશે.”

“અરે તમે તો મુંગાં મુંગાં જેસીજ રહેજો માંયજી. ચાલો હું તમારી સાથે આંકિછ અને એ મુવાની તમારી સામે ફેંટ પકરી ઉધારો પાડંછ એટલે તો ખમ કેની? હું એ બદમાશને સારા કાની ઝોરખુંછ.”

“અરે પણ દીકરી મારી તું એવણુને ક્યાંથી ઝોરખવા મહ? એવણુ તો ખીયારા પાછલી રાતના તો પોતાના કામ પર ચાલી જાયછ ને એક રાતના નવ દસ વાગે તો આવી જમી ખાઈને સુઈ જાયછ! રતી, તારી કાંઈ જખરી ભુલ છે. એ માણુમ એટલો બધો ખરામ વાં ધારેછ તેટલો તો નથીજ એને વાંધે મેં મારી તમામ ખાત્રી કરી લીધીછ.” તેહમીનાએ પોતાની તકરાર ચાલુજ રાખી.

“ધુર ને ઢેકર! તમે તમારી હુજતને છોરતાંજ ના. તહમે તો મારં જાણે કે માનસેજ નહીં! હું તમારી સાથે આવીને એને હમણાં જ ઉધારો પારવા માગુંછ પછી તો તમારી ખાત્રી થશેની?” રતીએ તર્કાપાવ પર હવે ઉતરી પડતાં જણાવ્યું.

૩૦] આવી ૧૨ બુદ્ધ, ૩. બેનો મનીઓરડર કરવે હર માસે ૪૨ બેઠાં પુચાવ્યું.

“દીકરા, મને તો જાણે કશી સમજાવ પરતી નથી, તું જ બેની કે એક આરગી આવ માણસ આટલો ખરાબ હોય તો પોતાના હજારો રૂપા આપરા વીશ્વાસ પર આપુને રાખવા આપેખી વાઈ?” તેહમીનાએ જણાવ્યું.

“અરે જાઓ જાઓ માયજી, તમે તો બોલાં છેઓ કાંઈ નહી, એ કમીનો કારગો એમ કરીને પોતાની કાંઈ નીચ મતલબ કાઢરી લેવા માંમતો હોય? ફેંકા દેઓ હમણાંજ એ મુંવા નેહેરતના રૂપા એના આંગપર!”

“મરે રે, હવે કાંઈ મરી જાઉં? હું તો જાણે કે મોટી આતકમાં આવી પરીછ. નથી માહારેથી એમ બોલાવું કે નથી માહારેથી એમ બોલાવું.”

“તમુંને કાંઈજ કરવાનું નથી માંયજી. પેહેલાં તો તહમે એખલાંજ જાઓ ને ખારીકાથી મેં કહ્યુંછ તેમ બધી પરપુછ કરો ને પછી જો અગત પ્રે તો મને પુરતજ બોલાવજો, હું એ મુંવાની ફેંટ પકરશ.” રતીએ જણાવ્યું, અને તેહમીનાને પોતાને પણ આજ રસ્તો લેવો ઠીક માલમ પડ્યો.

પ્રકરણ—૧૦ મું.

હવે ત્યારે અરધું પુશીનું અને અરધો કમનનો મનસુઓ કરી લઈ તેહમીના ચોકસી કેકા એશમરનરવાલા ઓરડા તરફ ધચુપચુ મને ચાલ્યાં.

“કમ બા, એ બધો શું ગોલો-પોંદાળો છે? કાંઈ સમજ પરે?” બાણુંજ સમજાવતથી અને અરધું હસીનેજ કેકીને તેવણે પુછ્યું.

“અરે માંય હુંતો કાંઈજ સમજી શકતો નથી, એવણુ તમારા દીકરી થાય કે? મેં તો એવણુને આટલા મહીનામાં આજેજ પહેલ વેહલાં જોયાં, અને મહતે જોમતેજ માહારી ઉપર એવણુ વગર ફોકટનાજ છેડાઈ પડ્યાં!” કેકીએ રડમશ થઈ જણાવ્યું.

“પણ એ માહારી દીકરીનાં બોલવા પરથી તો લાગેછ કે એને તમુંને અગાઉ કેં જોયલા બી છે?”

“અરે માંયજી મારાં એવણુ મને ક્યાંથીજ આળખે? હું મારા કામ ઉપરજ એટલો રોકાયલો રહુંછ કે ત્યાંજ મને ઝેર ખાવાનીબી જાણે પુરસદ કોઈવાર મળી શકતી નથી, તો એવણુ મને જોમતે આળખે ક્યાંથી

વાર ? તમેજ વીચાર કરોની માંયજ ?” કેહી આ સધણું એવતો સન્યાસીનાં બેઠાથી બોલ્યો. કે એ એ ઘડી તેહેમીનાં પણ બીચારાં વમાસણમાં પડી ગયાં.

અન્યીતજ કરીને બીચારા તેહેમીનાં ચોકશીની હાલત બહુજ કઠંગી થઈ પડી. તેવણ બીચારાં જાણે સુડી વન્યે એક સોપારી જેવાંજ થઈ પડ્યાં. આ બધા કેહીને નેવણે એટલો તો ખારીકાથી ઝોળખી અને પીછાણી લીધો હતો કે રતીનું હજાર ઘણુંખી કહેવું તેવણના બ્યાનમાં એકખી ઉતરી શક્યું નહી. આવો એક નમાંનો અને એક ગાય જેવો નીર્દોષ છોકરો આટલો બધો નીચ પાંકતીનો થઈ ને હોઈ શકે એ તેવણના બ્યાનમાં કેમે કરતાં ઉતરી શક્યુંજ નહી. તેવણને આ જવાન માટે ઘણુંજ મોટું માન જરૂર થઈ ચુક્યું હતું, અને એક પોતાનાં પેટનાં દીકરા કરતાં પણ જ્યાદાજ વહાલથી તેને ચાહતાં થયાં હતાં. પણ ત્યારે હવે કંવું શું ? ખરું કાણુ ને ખોટું કાણુ ? એજ તેવણની હાલતે કાજ તો મોટી મુજવણ થઈ પડી.

“મરેરે મને તો કાંઈ સમજખી મુવું નથી પડતું. હું તો ધારંજ ત્યાં સુધી તો મારી દીકરી કાંઈખી ભુલજ કરેજ. કદાચ કોઈ તમારાજ જેવો બીજો હોય તેને જોઈને એ કદાચને તમનેખી ગળે પડતી હોય તે બનવા જોગ છે. તમે શું ધારોજ ખાવા ?” તેહેમીનાંએ તેને પુછી જોયું.

“આય તમારું કહેવું મારાખી બ્યાનમાં ઉતરેજ ખરું. તેનું કારણુ એ છે કે માય, એવા એવા તો છળ કપટો ખુદ મારો પોતાની સાથ રમાયલા છે. અરે માયજ બોલોજ ના,” અને અહીં અત્રે કેહીએ આંખમાં આંસુઓ સાથ જણાવ્યું, “ખુદ મારા પોતાના મા—જણ્યા ભાઈએજ મને કાંઈ દુઃખ દીધામાં કમતી નથી કયું. અને ખુદ મારા પોતાના માયજ એજી જાણે કે એક મારા દુશ્મનનીજ જગા રાખી હતી. અરે માયજ, શું તમને એકએકી વાત કહું અને કહું તો તમે કદાચ માહારી ઉપર ગુજરેલા દુઃખ અને સીતમની વાતો માનસાખી નહી.”

તેહેમીનાંએ પોતાના મનમાં વમાસ્યું કે તેવણ આ કેહીને જે ખાસ સવાલો પુછવા આવ્યાં હતાં તે તો એમના એમ પુછાયા વગરનાજ રહી ગયા હતા, જ્યારે આ જવાન તો પોતાના ભાઈ અને માયનાજ રોદરા રડતો હતો. આ છોકરો એટલો તો સીધો, ગરીબ અને અસરાદ્દ હતો કે જે બીનાઓ રતી ખાસ કરીને જાણવા માંગતી હતી તે તો તેવણ તેને જાણે પુછોજ નહી શક્યાં, અને તેવણે જોયું કે વાતે તો પોતાની વલાણુજ

૩૨૧] આવી વાતોએના સોલ એન'ડ, આર. એફ. અચારીયા, કાફડ' મારકેટમાં.

જાણે જુદી લઈ લીધી હતી. પણ તેઓ ત્યાં જ થોડોક વખત માલી કાઢી પછી રતીને તાઢી મીઠી રાખી કાઢ તરેહની સમજાવટથી તેણીને મુનાવી લેવાની મતલબથી તેવણ ત્યાં જ હાલ તુરત તો કપડી મારી ગયાં.

“પણ તમારા માય ને ભાઈને આમ કરવાનું કંઈ કારણ ખાવા ?” પણ કાઠજી સુરતે વાતનું ગાડું અ.ગળ ગમડાવવા તેવણે જરોજ રાખ્યું. પણ તેહમીનાએ પુઢેલા સવાલને જવાબ આપવાને મદલ કેકોએ તેજલ ઉપર જોશમાં પોતાનું માથું પટકી દઈ દુસકે દુસકે રડવા માંડ્યું.

“અરે માંયજી, મારા ભાઈએ મારી સામે એક એક એવાં તો કાવત્રા રચ્યાંજ કે કાઢ ખીજે જેવો ભાઈ હોય તો કાણ જાણે શું ને શું કરી નાખે. પણ મેં જેટલી નાખતીથી એની સાથ કામ લીધુંજ નેવો ખીજે કાઢજ ભાઈ નહીં લેશે માંયજી.” રડી રહ્યા બાદ તેની છાતીને ખુલાસો મળતાં તેને પાછું ચલાવ્યું “મેં એનાં કેટલાં કેટલાં કરજો ફેરમાં કેટલીક વખતે તો એ કાઢમાં દંડામ વટીક આવ્યો. તેનાં દંડામી મેંજ ભરવા, તેઓ એ નાપાક પોતાની બદચાલ સુધારતો નથી. એમાં કસુર જોશો તો બધો મારાં માયનોજ છે. એ છોકરાને બધો બગાડીને ધુળ કરી નાખ્યોજ. કમાઈની જોવ તો જાતભાત નહીં. નોકરી ચાકરી કેઠે કરવી નહીં. લોકનાં કરજ કરતો ફેરજ, અને બધી રીતનો નેકનામીનો ભરેલો છે માંયજી.” આંખ પાંણી ભરતાં તેને બોલ્યાવ્યું.

“ નહીં દીકરા, સમી સાંજ પડી રડીયે નહીં. પણ તમે એ તમારા ભાઈનાં ઘડી ઘડી કરજો ભરપાઈ કરી આખ્યાં એજ તમેએ મોટી લુલ કીધી દીકરા, તેને તો કાળીતું પડી ગયું. અને વળી તમારાં માંયેજી તેને હિતેજન આપ્યું તેથી તો તેને જોરખી કાળીતું મલી ગીયું. તમારા માંયનીઓ એ ઘણી મોટી લુલ છે.” તેહમીનાએ સમજાવ્યું.

“જોવ માંયજી, તમે મારી ઉપર કેટલાં બધા મેહરબાન છેઓ અને એક મારાં માંયનીજ જાણે ગરજ સારોજ. મારાં માંય મારી ઉપર અટલું હેત-મીત રાખતાં હોતે તે. કેવું સાડ ? મેં જોયું કે આખર કરેને મારો ભાઈજ, એમ વીચારીનેજ મેં એના કેટલી કેટલી વખતે કરજો ચુકાવ્યા. તમે જાણીજ માંયજી, હું હાતુરખી મારા માંય ઉપર દર મહીને બસો રૂપ્યા મોકલતોજ જાડેજ, પણ કેકે દહાડે જુલાઈએ મને મલવાખી મોકાવતાં નથી.”

અને એટલું કહેતાં વળી તે ઝાર ઝાર રડવા લાગ્યો; અને ત્યારે તેહેમીનાથી આ તેનું દુઃખ નહીં દેખી શકાય તે લીધે તેવણે તેનો ખરદો પસવારી બણોબ દીધાસો દીધો.

હવે પેલી તરફ રતી, "માંચ ઓંચ બોલ વણે" "હમણાં બોધાવશે" કરીને વારેવાર જોતી પોતાના ઓરડાનાં ઉપર ઉપરબ હમી રહી હતી. પણ જમણા પા કલાક નીકલી ગયશે હોવા છતાં તેવણ તરફથી કાંઈ સંજ્ઞાઓ જણાયા જ નહીં ત્યારે આખરે તેણીએ પોતેજ કંઠીવાલા ઓરડા તરફ ચાલી જઈ જરા માંજણું તપાસવાનો ઇરાદો કર્યો. તેણી ગઈ તેણી ગઈ તો ખરી, પણ ત્યાં તેણીએ શું દેખાવ જોયો ?

પ્રકરણ—૧૧ મું.

કંઠીવાલા ઓરડા તરફ રતી ગઈ તો ખરી, પણ ત્યાં તેણીએ શું જોયું ? કે કંઠી તેમજ ઉપર પોતાનું સર ટેકવીને જોશ્વેર રડતો હતો અને તેહેમીનાં તેને પોતાના પાસાંનાં દાગી જેક માવતરનાંજ વહાલથી તેને દીધાસો દઈ રહ્યાં હતાં.

"એ બધા શું હોંગ ખતુરા છે માંચજી ?" બાળ્યાં આગળબ હમી રહી જતાં રતીએ દમામચીજ પુછ્યું.

"અરે નહીરે દીકરા હોય શું જે કાંઈજ નથી." તેહેમીનાંએ સેહતાંજી ડાખે કરતાં જણાવ્યું.

"કાંઈજ ત્રીયી શું ? કાંઈજી હોશેજ. એ તમને શું બધું હિંધું ચત્તું ત્યારનો સમજાવેછ ? આ પોતાનું પાપ કણુત્ર કરેછ કે ?" ઓરડાની અંદર હવે ચાલી આવતાં રતી એ ઈસામાંજ પુછ્યું. તેણીનો ગુસ્સો હજી વુલીક સેહજ પણ ઉતરેલો ન હતો.

"અરે જેહેન, તમારા માંચજીને હું હિંધું ચત્તું કાંઈજ સમજાવતો નથી હું તો ખાલી મારા કમનસીબ દુઃખ ને રહંછ." રતીને જોતાંજ કંઠીએ સાવધ થતાં જણાવ્યું.

"દુઃખ ? શાનું દુઃખ, મુવા ચોર ? ખીચારી જીવાન નીર્દોષ છોકરીઓને સતાવવાનું અને તેઓની આગર પર હુમલો કરવાનું પુતે દુઃખ નહીં લાયકું ? થુ પરી તાહારી ઉપર મુવા પેત્રાંખોર, તારી એ ચાલમાજી મારી આગળ

નથી ચાલવાની, આમ બીયારા મારા બોલા-બટાક માથે તારો ભટક સમજવી શકશે, સમજ્યો? મને નહીં. વાડ, હું પુછું છું તેના સાચા ને સીધા જવાબ આપજો. તું પેલી નાંજુ શેઠનાને ઓરખેછ કે?' રતીએ જાણે ઠઠરાવી નાખતાંજ. કેકીને પુછ્યું.

“હા તે બીયારીને હું સારો કાની ઓરખું છું.”

“ત્રામમાં તેની નીચ સતામણી કરવાવાલો તુંજ બદમાશ કે કોઈ બીજો? સાચું બોલજો.”

“ત્રામમાં શું થયું તે મને બીજકુલજ ખબર નથી, અને મેં એ છોકરીની સતામણી કીધીજ નથી.” કેકીએ સાચે સાચુંજ જણાવી દીધું. હવેજ તેને માલમ પડ્યું કે આતો પોતાના જોડયા-બાઈ કાવસનુંજ કાર-સતાન તેને બદલે તેનેજ કાવસ તરીકે ડોકી બેસાડી આ રતી ઉલટાપ ખાતી હતી.

“અરે જા જા, બદમાશ! વાડ, આ છોકરીને સતાવવા સારું તુંને ત્રણ મહીનાની જેલની સજા થયલી? સાચે સાચું બોલજો,” રતીએ તેને ઠઠરાવી નાંખવાનું ચાલુજ રાખ્યું.

“હા, તમારું કહેવું વાજબી છે એન, ત્રણ મહીનાની જેલની સજા હું ભોગવી આવ્યો ખરો. પણ તકસીરવાર હું પોતે તો હતોજ નહીં.”

“અરે મુવા જુઠ્ઠા, એક તરફથી તું કબુલજી કરતો જાયછ.” અને આટલું કહેતાંજ રતી એટલી તો જખરી ઉશકરાઈ આવી અને ગુસ્સાના આવેશમાં આવી નીકલી કે પોતાના એક પગમાંની સ્લીપર કાઢી કેકીનાં આંગ ઉપર સીધી ધસી જતાં તેણીએ બે ચાર આડા હિલા સપાટા ઝપાટા તેના મોઢાંની ઉપર એલાર પેલાર લગાવીખી કહાડ્યા.

“મુવા જુઠ્ઠા, એક તરફથી તું કબુલ કરેછ કે તું જેલમાં જઈ આવ્યોછ, તે બીજી તરફથી તું કહેછ કે તે પેલી છોકરી નાંજુ શેઠનાની સતામણી કીધીજ નથી. શરમ છે તારી ઉપર, મુવા દ્યાનતનાં બરેલા આટલું સર્યામ જુઠ્ઠું?”

“સખર, સખર, જરા ધીરો પર રતી. એ તું આજે કરવા શું બેઠીછ?” તુરતજ તેહમીનાં વચ્ચે દોઢી આવ્યાં, અને રતીનાં હાથમાંથી સ્લીપર છીનવી લઈ આ કમનસીબ દેખાવ ત્યાંજ અટકાવી નાંખ્યો. અગર જો તેહમીનાં પોતાની દુર અંદેશી વાપરીને વેળાસર વચ્ચે નહીંજ પડતે

અર્થા સિદ્ધાન્તની આવી ૧૨ અર્થાનું આખું વરસનું લગ્નજમ મોકલ સાથે ૨. ૨.) [૩૫

તો આ ગુરુસાથી દીવાની બની મમલી મોકરી ખુદા માલુમ આ મરીબ
મીચરા કહીને કાચુ ગણે કેમ ગુણ કાળો કરી નાંખતે ! તેવળે રતીને
આવું ખેડું પમલું બરતા એકદમ તેણીનો હાથ ઝાલીને અટકાવી દીધી
અને મરીબ કહીને પણ એક ખાણુ તરફ હટાવી નાંખ્યો.

“લેઓ માંચળ સમજો.” ગુરુસાથી લાલ લાલ થઇ જતાં રતીએ
ચલાવ્યું. “સમજો માંચળ તમારા કાંત જરા ખોલો. આવા એક કમીનાને,
અરે આવા એક જોલખાનાની હવા ખાઇ આવેલાને તમે આપણા ઘેરમાં
ધાલ્યો ! લેઓ જોતા જાઓ, હું હજીનખી કહુંછ તમને કે આય માણસ
આપણા ઘરમાં રહેવા લાયક છેજ નહી. એને જો કાલે કહાડતાં હોવો
તો આજેજ આપણા ઘરમાંથી બહાર કહાડી મુકા. તમે કહેતાં હોવ તો
પોલીસ ચોડા પર જઇને હું હમણાંજ ખબર આપી દેઉં.” ઠરસામાંજ
રતીએ જણાવી દીધું.

“અરે સખર, સખર, છોકરી જરા ધીરી પડી મર.” તેહમીનાંએ
હવે સહેજ નેણ ફેરવીને વાત કરવા માંડી. “જરા ધીરી પર. કાઈ વખતે
ખુદ આપણી નજરે જોયલું વટીક ખોટું પડેલું નીકલી અવેછ, તેમજ
આપણે પોતાનાં કાને ખરું સમજેલું પણ ઝાઝો વખત આપણાથી મનાઇ
શકાતું નથી. મારી તો પુરેપુરીજ ખાત્રી થઇ ચુકીછ કે આય વાતમાં
કાંઈખી ઘોંટાળો અને ગેરસમજીતીજ થાયછ. જો આવ, ખેસ જરા ધીમી
પડ, ને શાંત થા. પહેલ્લે એવણનો ખરો ખુલાસોખી જરા ખ્યાનથી સમજી
લે.” તેહમીનાંએ વાજખીજ દલીલ ગતાવી.

“અરે ખોલની, ખોલની ભોંસી મરની, તું કહેવા તે શું માંગી મરેછ ?”
રતીનો ગુસ્સો હજીન તુલીક કુલ પાવર પરજ હતો. તેણીએ કેકી તરફ
પોતાનાં નેણ ફફડાવી જણાવ્યું.

“જહન, તમારી ઘણીજ મોટી ભુલ છે. તમે જો માણસ વિષે ધારોછ
ને ખોલોછ તે હું નથીજ. જોવો, હું તમારી તે વીશે હમણાંજ ખાત્રી
કરી આપુંછ.” આટલું કહેતાં કેકીએ હવે પોતાની કખાટ હિંધાડી અને
સખીનો એક મોટો કાડ ખેંચી કહાડ્યો. “જોવજી, આય હમારો ફેમીલી
ગ્રુપ છે. આય મારા માંચળ, આય મારા બાવા અને આય હમે જોડયા
બાઇઓ, વાઈ પારખો જોઉં ? આ હમે ખન્ને બાઇઓમાંથી હું કયો ?
હું હીમતથી કહુંછ કે કાંઈખી પારખી શકેજ નહી. ઘરમાં હમારા માંચ

૬૧] બહેરખબરવાળા અમને મક્ક કરે છે. તમારી બહરીઆત વેળા બિમને ચાહ કરો

બાવા અને માડ પડાશીઓ દરરોજની જુલ કરે તો તમે બહેનખી તેજ જુલ કરો તેમાં નવાઈ કશીજ નથી. અને મને જે આટલું બધું અપમાન હાધું અને મારાંને માર વટીક મારયોછ તેમાં બહેનજી, તમારો જરાક પણ કસુર હોય નથી. એક મા—જણા ભાઈની હોરમત બચાવવાને ખાતરજ હું ખુશા વજી મહીનાની જેલ ભોગવી અવ્યોછ. હવે બોલો બહેન, તમે મારાં આવાં એક કામને મારે મને વખાણશો કે મને હડધુત કરી, ધીક્કારીને તમારા ધરમાંથી બહાર હાંકી કહાડશો ? બોલો બેગ ?” કેમકે હવે હા બહાર ઉલટમાં આવી જઈ જણાવ્યું.

અને ત્યારે હવેજ—ઓ હવેજ તેહમીનાને ખાતેનનો થું ભરમ હતો તે બધો બરેબર સમજ પડી ગયો. અને રતી પણ બે વડી ચાંઈ પડી ગઈ.

પ્રકરણ—૧૨ મું.

રતી ખરેખરીજ ખીચારી ચાંઈ પડી ગઈ હતી. તેણીએ પેલી જમીને એટલી તો ધારી ધારીને અને ઘણીજ ખારીકાથી બેઠ તપાસી અને કાંઈખી જાતનો ફરક અને હેરફેર આ બન્ને બેઠ્યા ભાઈઓમાંથી પકડી કહાડવાનાં ફાકનાં કાદાં તો તેણીએ ઘણાં ઘણાંખી માર્યાં પણ સમજું વ્યર્થ ગયું ખરો કાવસ કયો અને ખરો કેકો પ્રણ, તેજ તેણી સુતલમ થઈને પારખી શકી નહી. તે સુધલા કુટીના સુધલો હવેજ તેનાં ખરેખરા ફેકાણાં ઉપર આવ્યો હતો. હવેજ તેણીને ખરાંજ મનનો પસતાવો લાગવા માંડ્યો, અને તેણીએ ત્યારે પોતાનાં મનમાં ઘણુંખી વમામ્થું કે આ ભોલા અને ગરીબ જવાનના પગો ઉપર પોતાનું સર નમાવી દઈ તેની મારી ચાહી લે, પણ નહી. તેણી એટલી તો ગુંચવાડાના જમળમાં વીંટલાઈ ગઈ હતી કે તેણીને તેમ કરવું પણ જાણે ઘણુંજ ભારી પડી ગયું તેણીના આંખ ઉપરનો સીદા પરદો હવેજ દુર થયો હતો. અને ત્યારે હવે તેણી પોતાના મનમાં પશેમાન થતી રડતીજ ચશમેએ તે જવાનનો ઓરડો નીચી મુંડીએ ગુપચાપ છોડી ગઈ.

જે વેળાએ રતી, આ કેકીવાલા ઓરડા તરફ જે લાગણીઓ સાથે ધસારા બંધ ગઈ હતી તે એક પ્રકારની હતી, પણ જ્યારે પોતે પશેમાન થતી અને રડતી ચશમેએ ત્યાંથી બહાર નીકળી પડી તે વેળાએ તેણીની

તવી વાર્તા, ઘાંજીવણાવની બબર સમિ, નસવાનજી નવા બે આને વેચ છે. [૩૭]

લામણીઓએ વળી જુદાજ પ્રકારનું રૂપ પકડી લીધું હતું. હવેજ-ઓ હવેજ તેણીની સમજદાર માતાના શબ્દો તેણીના તેજ કાંતોને અડવા લાગ્યા કે બાકે વખત નજરે જોયલું તેમજ કાંતે સાંભળેલું વટીક ખોટું પડે છે.

ચાંધ પડેલી રતી કેડીચાલો ઓરડો છોડી પોતાના ઓરડામાં ચાલી આવી તો ખરી, પણ તેણીના મનનું જરાક ચમત્ સમાધાન થઇ શક્યું નહીં. પોતાના ઓરડામાં આવી લાગતાંજ તેણી પોતાના પલંગ ઉપર અડાધ ઝીખ પડી અને દુઃખનો એક દરયાવ રડી દીધો.

“કેમ માયજી, શું વીચારમાં છેઓ ?” રતીના ચાલીજવા બાદ કેડીએ ચલાવ્યું. “જો તમારા લોકોના દીલમાં મારે માટે કાંઈમી શક હેય તો મને બેલાશક મન મોકલું કરીને કહી દેજોજી, પણ બોદાને ખાતર મને તમારા ધરમાંથી હાંકી ના કાઢારતાં, કારણ માયજી મેં ઘણુંજ ખમેલું છે. જો એક આરગી જેમ ધારો કે હું હજીન ખી મારે ધરે જાઉં, પણ હું નહીં ધારતો કે મારાં માંય મને ખુશીથી પોતાનાં ધરમાં ખી દાખલ કરે ! અને ખીજી તો આ માહરો ભાષ પરી મહારે જીવવા જપ્પા પણ દે નહીં, ને વળી કાંધ નવું રોખરું ઉભું કરી મને કાંધ ઓરખી વધુજ મુશકેલીમાં નાખે,” કેડીએ આ સુધે હવે હીમતથી કહી સંભળાવ્યું.

‘પણ ત્યારે ખીયારા તમારા તારાજીનું શું ? તેવણ કાંઈ છે અને કાણ સાથે રહેજી વાઈ ?’ તેહમીનાંએ પુછ્યું.

“અરે માહરા ખાવાજીનું તો ખીયારાનું જીવતરજ ખબરું. આવ માહરાં લેખી ને લાલચુ માંય તેવણ ખીયારા પર ખી સીતમ ગુનવવામાં કાંઈજ બાકા નથી રાખતા. પણ હું તેવણને છુપી છાંણી મદદ કરતોજ રહેજી અને દર મહીન એકશ રૂપ્યા તેવણને જીવ આપુજી. હું ગોદીમાં કામ કરજી તે એવણને કાંઈ સુરતે માલમ પરી ગીયુંજ અને અવારનવાર ખીયારા મને આવીને મળી લેટી જાયજી.”

“તમારા માય પરખી કાંઈ તહમે મોકલોજ કે ?” તેહમીનાંએ પુછ્યું.

“અરે હારેજી. મારાં માય પર તો દર મહીને હું એક તેવણની દીકરા તરીકેની મારી એક ફરજ સમજી જરોજર ખસો રૂપ્યા ધર બેઠાં પુગારતો જાઉંજી. પણ માયજી, આટલું આટલું કરતાં ખી કાંઈ દીવસે મને જુદાજ ખી માદ કરીને પોતાની પાસે બોલાવ્યો નથી. શું કરું માંયજી ? મને તો

કટ) 'કુલ મર્ચ', પુસ્તક ક્રમ નંબર ૧" ક્રમ પેટ પ્રવૃત્તિ ૩. ૨) ચોક્કસ બાઈ ૭

હીલમાં ધણું ધણું બી લાગેલું, પણ કેહેવા કાણને જાણ ? એ બી મારા નસીબનીજ એક વાત છે." અને આટલું કહેતા કુકીએ વળી તેમજ ઉપર પોતાનું સર પટકી નાંખી બેએખત્યાર રડવા માંડ્યું.

"નહી બાવા કંઈ નહી. મુંગા રહી જાઓ, ખુદા સૌ સારું કરશે, ધીરજ ધરો દીકરા, એ બી દહારા વહી જશે." તેહમીનાએ તેનો જન્દો પસવારતાં ધીરજ આપી. તેવણનીબી આંખોમાં ઝળઝળ્યાં ભરાઈ આવેલા સાફ માલુમ પડી આવ્યાં.

"તે એ તમારો ભાઈ કાંઈ કંઈ નોકરી ચાકરી કરેછ કે ? શીખેલો બણેલો છે કે ?" તેહમીનાંએ જણવવા માંડ્યું.

"અરે એ નોકરી ને ચાકરીનો કરતો હોતો થયો ! જો કે બી. એ. સુધીનું શીખેલો છે, કરવા માગે તો ધણુંબી કરી શકે, પણ પોતાની નાલાયક ચાલજ છોરતો નથી, તે સારું કરવાનું એને સુંજે ક્યાંથી ? હું કાંઈ શીખ્યો બણ્યો બી નથી. માહારા માંગે શીખવા બી દીધો નહી અને નાલ્લી ઉમરયાજ અને મીલમાં ઠકેલી દીધો હતો. પણ હવે તમારી પગની મુનઠથી હું તો સારું જેવું કમાઈ શકુંછ. એ તો બા જો સારી દયાનટ રાખી મેહનત મજુરી કરે તેને ખોદા આપ્યા વગર રહેતોજ નથી."

"પણ મહીને દહારે તમારી કમાણી કેટલી દીકરા ?" તેહમીનાએ તેનો ચોખ્ખો ચાંપી બેચો.

"અરે માંયજી, જલા જાણે માહારી, પણ એમ જો કાચો અરસતો કાઢ્યે તો હોની કે રોજના સો બસો ગજવામાં પરતા ને પરતાજ. મેં તે દીવસે તમને માહારી કખાટમાંથી કહારી આપ્યા હતા ત્યાર પછીથી તો પાછા કેટલાબી રૂપ્યા પૈસા બીજા એકઠાબી થઈ ગીયા હોશે ! લેજો માંયજી, સારી યાદ આવી ગઈ. એબી તમે તમારી પાસેજ સાચવી રાખજોજી." અને એટલું કહેતાં કુકીએ પોતાની કખાટમાંથી નોટોની ચાર ને ચાર કહાલી આપી, જે જોઈ તેહમીનાનાં ડાળાજ જાણે ઉપર ચઢી ગયા.

"બાવા, હવે તમે મુંગા મુંગા પરણી જાઓ કે તમારી બેરી જણ સમાધવા કરશે. સમજ્યાની દીકરા ?" તેહમીનાંએ સુચવ્યું.

"અરે માંયજી, આપણે હવે પરણ્યા ને દહાડા પાકા, મારા જેવા એક જેલની સજા ભોગવી આવેલાને પહેલ્લાં તો બેરી આપેજ કાણ ? કેમ ખરેની માંયજી ?" કુકીએ હસીને જણાવ્યું.

“અરે દીકરા, તમારો તો દાખલોજ જુદો છે. ખીજને ખ્યાલવાને ખાતર તમે ખીયારા જેલમાં ગયા તે તો ઝોરખી તમુંને માન અને શોભા આપનારુંજ કહેવાય. એ તો જે જાણે તેજ જાણે. તમે હમણાં કામ ખીજ એ આગલ વાત કરો તો જરૂરજ થઈને તે લોકો તમારું માનેજ નહી. ખરું તો ખાવા ?” “જી હા, તમારું કહેવું ખરુંજ છે.” કેકીએ જણાવ્યું.

“હા, ખરેખર જો આંઠ વાગા, ચાલો કેકી, આપણે ત્યાંજ ચાલો. આપણે આજે સાથેજ જમ્યે. કોમ દહાડેખી તમે તો હમારે ત્યાં અવ્યાખી નથી. ચાલો, શરમાવો ના.” તેહમીનાંએ સુચવ્યું.

“અરે જો માંયજી——”

“નહી, મારી આગલ તમારી હુજત નથી ચાલવાની” તેને અ નાંકાની કરતો જોષ તેહમીનાંએ પાછી જોહોશ કાઢી. “કાંય હમુંને ગરીબને હીણોછ ? નહી વાર ?”

“અરે નહીરે માંયજી, તમારી કાંધ થોડી મહેરબાની મારી ઉપર છે ? ચાલો હું આયો. હવે તો રાજી થયાંની ?” કેકીએ ઉલટમંદ થતાં જણાવ્યું અને ત્યારે તેઓ બન્ને જણાં તેહમીનાં ઝોરડામાં ખાણું લેવા ગયાં.

પ્રકરણ—૧૩ મું.

આગળા પ્રકરણમાં જાણી આવ્યા છીયે તેમ રતીએ ધણીજ ખારી કાઢી તપસી લીધું હતું કે આ બન્ને જોડયા ભાઈઓ જો કે પુરા સો એ સો ટકા એક ખીજને સેહજ પણુ ફરક વીના ખરોખર મળતા આવતા હતા, પણ ફકટ એકજ ફરક તેણીએ ધણીજ ચાલાકીથી અને બહુજ ખારીકીથી પકડી કાઢ્યો હતો. તે એ હતો કે પેલા રમતાપચી અને હાહાગીર કાવસ એશખરનરતું ખોલવાનું જ્યારે તડાક ફડાક કરતું ધસારા બંધ હતું, જ્યારે આ નેકચલણ અને ગરીબ કેકીનું ખોલવું બહુજ મીઠે સાદે અને સેહજ આસી ખાયલાની માફકનું જણાઈ આવતું હતું. જો કે તેહમીના એકસીએ તો આ કાઈ બાંગડ કાવસને કદી પણ દીઠો હતો નહી, પણ રતીએ તો અચારનવાર ત્રામમાં કે ટ્રેનમાં ખીજ કેટલાક ચીખાવલી ચવીત્રી છોકરીઓ સાથ અનેકવાર ઠીઠી હાહા અને ખરાબ એણુચાળા કરતો ધણીકવાર પકડી પાડ્યો હતો.

વળા ધણી હાંમે વીચાર કરતાં તેણીએ હવે પાછળથીજ વીચાર્યું કે પેલો ચશ્મચોરને કારગો કાવસ જ્યારેખી જવાન જુવાન છોકરીઓ સાથે નામમાં કે ત્રેનમાં ગળાય હકા મશ્કેરી કરતો હતો ત્યારે તેની આંખોના પળકાના અને ડાળાઓના હાવભાવ કાંઈ ઓરજ કીશમના હતા, જ્યારે આ તેના જોડયા ભાઈ કેકીની આંખો તો અતી નરમ-શવાલી અને નીર્દોષ બકરા-મેલા જેવીજ સાફ સાફ વંચાઈ શકાતી હતી. અરે, અરે! પણ કમનસીબે આ સુધલાનું જ્ઞાન આ રૂપસુંદરી રતીને સૌ પાછળથીજ થવા પામ્યું હતું. ત્યારે હવેજ આ માણુભુલી છોકરીની પુરેપુરીજ ખાતરી થઈ ચુકી કે પેલો કમીનો અને કમજાત કાવસ તે આ કેકી એશ્વરનર હતોજ નહીં. અને ત્યારે હવેજ તેણી પોતાનાં મનમાં બેહદ પરતાવો કરવા લાગી અને તેણીએ જો તે મોઢાંમાંથી એહદેજ બોલી બકી દઈ અને ઉપરથી વળા તે બીચારાને ખાસડાંનો સરોપાવ આપી નવાજ્યો હતો તેને માટે તેણી અતી ધણી પશેમાન થઈ.

રતીને લાગ્યું કે આ જન્મે જોડયા ભાઈઓનાં દેખાવમાં તો નહીંજ પણ તેઓની ચાલ ચલણ, તેઓની નેકી નીતી, અને તેઓની બીજી દરેક લાગણીઓમાં વટીક આરમાન ને જમીન જેટલો ફરક હતો.

જ્યારે તેઓ સાથે જમવા બેઠાં હતાં ત્યારે રતીએ આ કેકી સાથે અસેમસે પોતાની સાથે વાતો કરવાની ધણી ધણીખી વેતણ કરી બેઠી, પણ કેકી બંદાએ તો નીચેથી ઉપર વટીક જાણે બેસું નહીં. અને ત્યારે પરી-જામમાં આ મનમોહણ બાળાને વધતું ને વધતુંજ આ ગરાબ કેકાને માટે ઘણાંજ હિંડાણથી ફીલ થવા લાગ્યું. તે મોટે ભાગે તો તેહમીનાજ સાથે વાતચીતમાં જાણે રોકાઈ રહેતો; પણ અગર જો રતી, કાંઈ વાણીની પ્લેટ કેકી તરફ પાસ કરતી તો ખુશીથી તેણીનું માન રાખવા ખાતર એકુ છુક બાચક તે પોતાની પ્લેટમાં સેરવી લેતો હતો. તે-આ કેકી જાણે સુંદર રતીથી કેવો એક બીહતો ધુજતો હોય તેમજ આ છોકરીને લાગતું હતું અને તેથી પોતાના મનમાંજ તેનું અનુમાન કરી લઈ તેણી ગુપચાપ મમત મેળવતી હતી.

અંતે ખાણું પૂરું થયું અને કેકી ત્યાંથી આ જન્મે મ-દીકરીને સાફેજ સલામ કરી સીધો પોતાનાં ઓરડામાં ચાલી ગયો.

"અચરે! કાંઈ ધણીજ ભોળો ભટાક જેવો છે માંયજી. બીચારો

‘ફેવરીટ’ દીલ આકર્ષક હોવા, વિજેતાસહીત માત્ર ને આને બધે લેવા છે. [૪૧]

જમતી વખતેથી કેટલો શનમાયા કીધો. હું તો ધારણ ત્યાંસુધી તો ખીયારો શુખોજ રહ્યો હોશે, કેમ માંયજી !” તેના ચક્ષી જવા બાદ દયાથી દાઝી જતાં રતીએ જણાવ્યું.

“હા, હવે ત્યારે તારી સુધ આખરે ટેકાંજો આવી ફની ? તેં એ ખીયારાનું ફેટલું ફેટલું અપમાન કીધું ? તુંને ઘણુંજ શરમાવું જોઈયે રતી, રખે ને ખીયારો આખરે ત્યાંથી ખાલી ખાલી કરી જાય તેની મને તો શીકર લાગેજી” તેહમીનાએ પોતાની દીકરીને તણો મારતાં કીકર કરી.

“નહી માંયજી, તમે ના ગબરાવો. હું જાતે જઈને એવણની માંશી માંગી આવશ, જટલે પછી કાંઈ છે ?” રતીએ જણાવ્યું.

“જરૂર માફ માંગી આવજો. જોઈજી તો, મારી ડાહી દીકરી હોય તો તેમ કરી આવજો. આપુને જોડિને સાઈ લાગશે ને એ ખીયારાનાં મનમાંથી કાંઈ વસવસો દોશે તેથી નીકલી જશે. જોની ખીયારો કેટલો નેક અને ભોલો છે કે આટલા આટલા પૈસાટકા અપુને રાખવા આપ્યાજી, તેનો ખીયારો કોમ દીવમ જુદાઈએ હીનામ વટીક પૂછતો નથી.” તેહમીનાએ કેકરીની તરફદારી કરતાં જણાવ્યું.

“પણ એવણને કહેની માંયજી, કે એવણનો એ અવેજ બધો બેનકમાં મુંઠી આવે.” રતીએ સુચવ્યું.

“મેં તે દીવસે પૂછ્યું, પણ મને લાગેજી કે ખીયારાને તેટલી બી પહોંચ નથી.”

‘ગરીબ ખીયારો, બધા જોદીમાં જઈને સહવારથી રાત સુધી ગદ્દા વહીતું કરા જાણેજી ને દમ બાંધીને રૂપ-પૈસા એકઠા કરી જાણેજી. ખીયારાને આસાઈશ લેતાં મેં તો જોયો નથી માંયજી.’ રતીએ હવે આ જવાંનતી ખરાબ દીલથી દયા ખાતાં જણાવ્યું. અને બીજી ત્રીજી વાતચીત કરી તેઓ હવે આરામ લેવા ગયાં.

પ્રકરણ—૧૪ મું.

વચમાં આખો એક માસ ગમડી જવા પામ્યો.

અગાઉ જ્યારે તેહમીનાં ચોકશી આ કેકરીવાલા ઓરડામાં ચોક ચાંદન તથા લેખાન ધુપ કરવા સહવાર ને સાંજ ચાલુ જતાં હતા તે હવેથી રતી પણ અવાર નવાર પોતાની ખુશીદીજ ત્યાં જવા લાગતી થઈ હતી. કોઈની વખતે આ કેકરી સાથે અચાનક મેળાપ થઈ જવાની અને તેની સાથે એક

૩૨] આવી બિચારાની એક વાર્તામાં બાર સીનેમાં એવા એટલી મનદ સમાવણી છે

જે બોલ વાત કરી લેવાની આ પરીશુરત રતીએ ઘણી ઘણી આનુસ્ત થી રાહ જોઈ, પણ તેવી એકથી મુલાકાત આ જવાન સાથ તેણીને થઈ શકી નહીં.

‘માયજી, મને તમારે ત્યાં આવી રહ્યા ને છ મહીનાં પુરા થઈ ગયા હોય જો. માટે તમારું જાણું મને આપી દેવું જોઈએ.’ વળી એક દીવસે તેહેમીનાં સાથ કેકીના મેળાપ થઈ જતાં તેને એકાએક યાદ આવી ગયું.

“અરે પણ તે બાવા, શાનાં દોરાદોરીમાં પરવાછ? ધીરે સાસતે આપ્યા કરજોની મરૂ.”

“અરે નહીરે માંયજી, તહમે લખજ લેવો રે વાર.” અને એટલું કહેતાં કહેતાં તેને છ મહીનાંની સામટીજ બાડાંની તેમજ ખાધાની રકમ કઢીને તેહેમીનાના હાથમાં પકડાવી પણ દીધી.

“અરે, ખરા જો કેકી, હું એમ કહેતીતી બા, કે પરમ દીવસે મારી રતીનું વરસ છે, વાસ્તે આપરે બધાં સાથેજ જમશું, યાદ રાખશેની?” તેહેમીનાએ સુચવ્યું.

“અરે કેવું સરસ! પરમ દીવસે તો માહાડખી વરસ હોજો માયજી. અરે ત્યારે તો જરૂરજ આપરે સાથેજ જમશું. બે ચાર દીવસ કેમ જાજી દસ્તીમરોખી નથી આવવાની તેથી મનેખી દુરશદ મળશે.” કેકીએ ખુશ બની જઈ એકમત થતાં જણાવ્યું.

અને ત્યાર બાદ બીજી ત્રીજી વાતચીત કરી તેહેમીના ત્યથી છુટા પડ્યાં. રતીને જ્યારે તેણીના માય તરફથી માલમ પડ્યું કે આ બન્નેના રતી અને કેકીના વરસો એકજ દીવસે પડે છે ત્યારે તે ઘણીજ ખુશ થયેલી દેખાઈ. વળી તે દીવસે કેકી તેવણને ત્યાં જમવા પણ આવનાર છે એમ જાણતાં તો તેણી હરખતી મારી જાણે દીવાનીજ બની ગઈ.

તે શુભ વરસમાંના દીવસે કેકી તો ધારા મુજબ સવારના પોહરથીજ પોતાના ઝોરડામાંથી બહાર કેઠે નીકળી પણ ગયો હતો. તેહેમીના અને રતીએ તરેહવાર જાત જાતના અને રંગ-બે-રંગી ચોકા પુરી દઈ તે જવાનનો આખો ઝોરડો લગભગ જાણે શણગારી દીધો હતો. ચારણાઓ અને બરીઓ ઉપર ફુલની તોરણો ટાંગવામાં આવી હતી, અને કેકીને સમજી કરવા માટે બીજી પણ સામગ્રી તેઓએ તૈયાર રાખી હતી.

તે સુલ દીવસે આસરે આઠએકને સુમારે ચાર-પાંચ પથારીઓ તેહેમીના રસ્તમજી ચોકસીનું ઘર પુછતા આવી લાગ્યા. આ દરેકના હાથમાં કાંઈને કાંઈ નાના મોટા બંડલો અને બોચકાંઓ પકડેલાં હતાં તેઓને પુછતા માલમ પડ્યું કે તમામ બોચકાંઓ 'કેકી સાહાબ' તરફથી તેવણને ત્યાં મોકલવામાં આવ્યાં હતાં. તેહેમીનાએ તમામ પારસલોને પોતાનાં જ ઓરડામાં ગોઠવાવ્યાં અને પેલા દરેક પથારીને આઠ આઠ આનાં બક્ષીસનાં આપ્યા અને ઘણી ઘણી સલામ સાથે તેઓને વીદાય કર્યા. દરેક પેકેટોની ઉપર નાની નાની નામની કાપળાઓ નીચે મુજબ ચોંટાડેલી હતી:—

બાઈ તેહેમીનાં ચોકશી

તથા

બાઈ રતનબાઈ ચોકશીને

કેકી એશબરનરની ભણી ભણી દુવાઓ સાથે.

પોતાના જ નામ નીશાંણ સાથેના આ તમામ પેકેટો આવેલાં હોવાથી આ મા-ઠીકરીએ તેઓને ખોલીને જોવા સાર કાંઈ પણ વાંધો જોયો નહી. પહેલાં તો તેવણને કશું સમજ નહી પડ્યું કે આ બંડલો શાનાં હતાં. પણ જ્યારે તમામ પેકેટો ખુલ્લા થઈ ચુક્યાં ત્યારે તેઓની અજા-ખીનો જાણે પારજ નહી રહ્યો. એક બંડલમાં મખમલ પર તમામ કોતરેલી એ મોંઘી દાટ સાડીઓ તેની ઉપર મેચ થતી પોહળા પટાની તેવીજ તમામ કસબથી ભરી લીધેલી જે કોરો, બલાઈઝને માટે તેવાજ સુંદર એ રેશમી કટકાઓ સદરા માટે બહુજ બારીક નેટનો એક આખો ટાકો, બેરાંઓને ખરતી રેશમી મખમલની ચાર જોડી સપાટ, બેરાંઓના રેશમી મોજાં તથા રમાલો, આ એક પેકેટમાં સમાઈ જતું હતું. બીજામાં ખાસ ઓરડર આપીને બનાવ્યા હોય તેમ મધમધતા ફુલોનાં ગજરાઓ અને તુરાઓ અને બાકીનામાં જાત જાતની અને પમર પમર કરતી તરેહવાર ફરમાસુ મીઠાઈઓ, જે બ્રાન્ડી, જે વ્હીસકી, અને જે પોર્ટ વાઈનની બાટલીઓ પણ જણાઈ આવતી હતી. વળી છેલ્લી એક ટોપલીમાં તાજ તરફડતી બોમ્બ અને હમણાં, બરફની અંદર સીચેન્ના હતા. દરેક વસ્તુએ

આંખે ઉઠી વળગે તેવીજ હતી. કહોની કે કસર કોઈની ચીજમાં કરેલી આ મા—દીકરાને માલમ પડી નહીં.

“મરે રે નહીં, કાંચ બીચારાએ બધો ખુદો ખુદાર દીધો હશે વાર ? એ દીકરાને કોઈ પુછે ?” તેહમીનાએ અટવટ કરતાં જણાવ્યું.

“હવે માંયજી કરશે શું ? એવણે બીચારાએ ચાલીને મોકલ્યુંછ તે હવે આપુને રાખવુંજ પરશે.” રતીએ પોતાનું મત આપ્યું.

પ્રકરણ—૧૫ મું.

“સાલ—મુખારક દીકરા, એ કાંચ બા, શાને માટે બધો આટલા આટલા રોમાનો દાર વાટલો કરી નાંખ્યો ?” તેહમીનાએ કેકીને સાલ—મુખારક ઈચ્છતાં જણાવ્યું. પણ કેકીએ તેના જવાબમાં મેંધમમાંજ રહી કશેજી ઉત્તર દીધો નહીં. “ચાલો આવો, હું આજે મહારા હાથે તમને સગન કરું.” અને તેહમીનાએ આટલું કહેતાં તેના કપાળ ઉપર કંકુનો ટીલો ક્યો અને પુલનો એક સુંદર હાર તેનાં ગળામાં ઝાળવ્યો. “જીવતા રહેજો અને ઘણું ઘણું સુખ જોજો.” એવરણાં લઈ અને એક માંવતરનાજ વહલથી તેને એક ડાટી કરતાં તેવણે આ જવાનને પોતાના અર્પણ દીધા, અને તેના જવાબમાં કેકી વાંકો વળી તેવણને પગે પડ્યો.

“માંયજી, મારી ઉપર તમારી ઘણીજ મેહરબાની છે જો, તમારે લાયકનું મહારાથી કશુંજ ખનતું નથી. માફ કરજો. જોવતી, આજે મારો ઓરડો કેટલો બધો સરમ રીતે દીપી નીકલ્યોછ, કુલો અને તોરણોથી કેટલો પ્રકટ લાગેછ ? ખરેખરીજ મારી ઉપર તમારી ઘણીજ મેહરબાની છે માંયજી.” કેકીએ પોતાના ખરાંજ જીગરથી તેવણનું ફરીથી અહેશાંન માનતાં જણાવ્યું.

“નહીં દીકરા એમ ધરી ધરી નાં બોલ્યા રો, હમને ઘણુંજ ખરાખ લાગેછ જો. ચાલોજી, હવે મને જરા ચુલા ઉપરનું જોવાનું છે. અસ્તો આપુને જમવાને ઘણો વખત છે, આપરે ખાર સારાખાર વાગે જમવાનું કરશું. ખરાખર છેતી ?” અને આટલું જણાવી તેહમીનાં ત્યાંથી ચાલી ગયાં.

તેવણનાં ગયા બાદ થોડાજ વારમાં રતી ત્યાં કેકીવાલા ઓરડામાં

તેને 'સાલ-મુબારક' કરવા આવી લાગી, પણ કેકો તો પોતાની કખાટ ખોલીને પોતાનાં માં-બાપ અને ભાઈની સખીવાલો કાંડ ખુબ પ્યાંનથી જોતો હતો. રતી તરફ તેની પીઠ હતી અને તે તેણીને અંદર ચાલી આવતી જોઈ શક્યો નહીં પણ તેણીનાં પગનો સંભારો સમજતાંજ તેને પાછળ ફરી જોયું તો આ સોહાંમણી રતીને પેહડેલી ઝાંઢેલી જોઈ અતી ઘણો તાબુન થયો. "ઓ ! તમુંને સાલ-મુબારક. માંક કરજો, મેં તમુંને ખોલકુત જોયાં નહો."

"તમુંને ખી સાલ-મુબારક. કેમ છેજોજી ? સારી કાંની તો છેજોની ? મેં તમુંને છેલ્લી વખતે ઘાયુંજ અપમાન કયું હતું અને તેથી હું તમારી મારી માંગુંછ, તમારા મનમાં કંઈ લાવશે તો નહીં ની ?" રતીએ આગળ વધી હોંનતથો તેનો હાથ પકડી લેતાં જણાવ્યું.

"અરે નહીરેજી, મારાં તો મનમાં કશુંજ નથી." કેકોએ નીચી નજરે જવાબ દીધો.

"ચાલો, આવોની, હું તમુંને સગનનો એક ટીલો કહું." રતીએ હસ્તાં માંગી લીધું.

"પણ તમારાં માયજી તો મને સગન કરીખી ગીયાંછ." કેકોએ કંઈક આનાકાંની કરતાં જણાવ્યું.

"હા, તેનું શું ? શું મારો એટલો સખુન તમે નહીં રાખશે ? હું નારાજ થવસ તે તમુંને ગમશે કેકો ?" અને તેનાં તરફનાં જવાબની કશી પણ રાહ જોયા વગર રતીએ જાણે જાણરજરતીથી તેને ધરી પકડીને તેનાં કપાળ પર એક ટીલો ખેંચી કાઢી, ઝોવારણાં લઈ પોતાની લલ્લી દુવાઓ કહી સંભળાવી, અને ત્યારે જવાબમાં આ ગરીબ જવાને ગભરાટ અને ઝોશકના મારયાએ ઉપકારનું કંઈ ભાંગુ તુટુ કહ્યું ખરું જે રતીનાં પ્યાનમાં કાંઈ ખરોખર દરયું નહીં.

"પણ કંઈજી, તમે જો હમો ગરીબોને માટે આટલી તકલીફ લઈ કોમતી ભેટ-સોગંદો મોકલી આપી વારું ? હમુંને ચહીને વાદ કોધાં તેથી હું તમારો ઘણોજ મોટો ઉપકાર માનુંછ." રતીએ ઝોશકથી લાલ થતાં જણાવ્યું.

"અરે નહીરેજી, ઉપકાર શાનો માનવાનો ? તમારા લોકોની મેહર માયાજ એટલી મારી ઉપર છે કે હું જેખી તમારા લોકને વરે કહું તેટલું

થોડું જ કહેવાશે." કેકોએ આટલું બધાવ્યું, પણ રતીને લાગ્યું કે કેકોની આંખોમા ઝળઝળ્યાં બરાબ આવ્યાં હતાં.

"કાંચળ, સારે સપરમે દહાડે આંખપાણી કાંચ કરોછ ? શું છે મનેજ નહી કહેા કેકી ?" રતીએ ખટીખટીને તેનું કારણ જાણવા માંગ્યું.

'અરેજ તમે બોલોજ ના, હું ગમ કાલે મારા માંચળતે હોંશે કારે મળવા ગીયો, તે તમે શું ધારોછ ? તેવણે મને કેવો સરપાવ આપ્યો ? તેવણે મને હડધુત કરી તથા મોહનામાંથી ખરાબ ગાળ-મેલ દમ મને ધુતકારી કહાડ્યો. બોલોજ, હવે મને તેનો ખરાપો નહી કરવો પરે વાઈ ?" કેકીએ વધતાંજ જતાં આંસુઓ સાથ ચલાવ્યું.

"કાંઈ નહીજ, તમે ધીરા પરો ને ધીરજ ધરો. હમે કેવાં તમારી સંભાળ લેવાવાલાં છધયે ? શું હમે મરી ગીયાંછ ? કેકી, હું કેવી છેજ ? જો કે તમને હું એવણુ સાંમે ઉસ્કેરતી નથીજ, પણ જ્યારે એવણુ જેવા એક હીણુ લાગણીનાં તમારા માંચ તમારી કશી કારજ નહી પીછાંણી જણે તે માર્ઠ કામનાંજ શું ? ચાલો ઉઠો જોઉં, પાણીએ જરા મોંહનું છાંટી લેવો. એમ સારા સપરમે દીવસે કદી આંખપાંણી નહી દર્યે ! માર્ઠ ખી કહયું તહમે માનસો કે નહી કેકી ? સારે દીવસે તો ખુદા પાસે સારં સારંજ માંગવાનું, સારં માંગે તોજ સારં મલે; જાઓ, મોંહનું ઘોઈ આવોની, જોદિછતો." રતીએ તે બળા જવાનતો ખરડો અને માંથું પસ-વારતાં ધણે ધણે સમજવી અને મનાવી લીધો, અને તેને ધીરજ આપતી હોય તેમ તેણીએ પોતાના પાસાંમાં પણ દાખ્યો.

આ મનમોહણ છોકરી રતીને એક એવી કીશમની જોરાવર અને પવીત્ર લાગણીઓ આ જોળા બટાક જવાંન તરફ યત્ર આવી કે જેવી અગાઉ કોઈખીવાર કોઈખી ખીજ જવાંન તરફ અવી તીવ્ર લાગણી થતી તેણીએ કદીપણ અનુભવી હતી નહી. તેણીને આ આલ્યોમપાટ પણ નેકી નીતીનો ચોખ્ખો જવાંન બહુજ ગમી ગયો હતો. અને વગી તેણીએ ખારીકીયા પોતાનું અવસોકન કરી લીધું કે સેંકડોમાંથી તો શું પણ હજારોમાંથી ફક્ત કદાચજ એક આવો ગુણવંતો, નમનતામવાલો, નીતીનો સાફ, અને દીલનો તમામ બોલો જવાંન પહેલી હરોળમાં નીકળી આવી શકે. અને ત્યારે પરોણામમાં આ સુંદર રતી તેણી તરફ જોધયે તે કરતાં જ્યા-દાજ તેની તરફ ખેંચાઈ તણાઈ ગમ.

પ્રકરણ—૨૬ સુ.

તે પોતાનો ચેહરો ઠંડાં પાણીએ ઝેકે ધોઈ તો આવ્યો પણ રતીએ તપાસ્યું કે તેની આંખો હજુ ન તુલીક લાલ લાલ હતી.

“જી તમે જરા આજે આતશબેહેરાંમ કાંચ નહી જઈ અમા ?” આ સવાલ પુછવાની રતીની એક ખાસ નેક મતલબ હતી, તેણીએ ધાયું કે અગરજો કેકો આતશબેહેરાંમ જવા કપ્પુલ થાય તો તેની સાથે પોતે બો જવા તૈયાર થાય, અને બની શકે તો વધુ ને વધુજ તે જવાનનાં સમાન ગમમાં આવતી થાય. તેણીએ ધણુંજ ખારીકોથી અવલોકન કરી લીધું હતું કે આ કેકી જાણે તેણીથી કંઈક ખીલતો ધુજતો હતો અને તેણી સાથ વાતો કરવાને વટીક ધણો ધણો લજવાતો અને એશકાતો હતો, અને ત્યારે તેને કાંઈ ને કાંઈ મસે વાતો કરાવી તેની માથ ધણીજ ધુટયાં બેળાં જવાનીજ રતીની પાક અને નેક નીશતા હતી.

“જી, હું આજે સહવારનાંજ જઈ આયોજી, માહરો રોજ આતશબેહેરાંમ જવાનો તો ધારોજ છોજી, હું ગઈ કાલે આતશબેહેરાંમ થઈનેજ તો માહારાં માંચજીને મળરા અને તેવણને સમજાવી પટાવીને પાંચસો રૂપ્યા આપવા ગયલો, રૂપ્યા તો તેવણે રાખી લીધા પણ મને તો હકેલો મારીને—” અને આટલુંજ બોલતાં કેકીએ પોતાનું સર ટેબલ ઉપર પટકી નાંખી એક નાંદાન બચ્ચાંની માંકક પોકે પોકે રડવા લાગ્યો.

“અરે કેકી—મારા કેકી જા બા, એ શું લેલા કાહરોજ ? બોલોને ખાતર મુંગા રહી જાઓ. આટલું મારું કહ્યું માનો ? મને મુલેલી જોવ જો કેકી !” અને તેણી કેકી આગળ લગોલગ ઉભી રહી જઈ ધણીજ માયાથી તેનો બરદો પસવારવા અને તેને ધરજ આપવા લાગી. રતી તે જવાન તરફ હવે કેકી અગળએજ લાગણીઓથી ખેંચાઈ તો ગઈજ હતી, પણ આ વાર તો કેકીની ધણીજ દયા ઉપજાવવા જોગ હાલત જોઈ તેણીના મન ઉપર જસ્ટીજ અસર થઈ આવી. તેણીએ તેનો બરદો પસવારવાનો ચાલુજ રાખ્યો હતો અને પોતાની સમજરત પટાવત પણ હજુ ન તુલીક ચાલુજ હતી.

“જોઈ, મારી સામું જોવની કેકી ? મારી સાથ વાત કરોની જોઈ ? અરે, મારી સાથ વાત કરવા તમને નથી ગમતી ?” રતીએ તેના તરફ વાંકો વળતાં પોતાની ઉભરાઈ આવેલી લાગણીઓના જુરસાઓ સાથ સવાલો પર સવાલો કર્યા અને સાથે સાથેજ પોતાના બન્ને નાજુક હાથોએ

૪૮] ફેવરીલ તમા વાતોની, ચાપડાઓ રટશનોના બીહલર શુક રટાણેથી મલશે.

તેનું સર એકજ ઝટકે પકડી લઈ તેના કપાલ ઉપર એક નરમ કીસ લઈ લીધી. આ નરમ ખવાસના જવાનને ગમ કરતો જોઈ તેણીનું નાણુક જીમર ખળી જહીને ખાખ રાખ થઈ ગયું હતું. આ ભોળા ભાળા જવાન તરફ તેણીનું કામળ હૈયું ધાયળ થઈ ચુક્યું હતું. અને જેમ જેમ તેણી વાતોની બીતરમાં તેની જરતીજ હિતરતી ગઈ તેમ તેમ તેની તન્દની પવીત્ર લાગણીઓમાં જાણે ઓરખી વધરો થતો ગયો.

“જોઈ જરા હરતું મોહનું કરોતી કેકી? મારું જોલેલું તમુને નથી ગમતું શું? જાઓ ત્યારે તો હું અહીંથી ચાલી જાઉંછ, જાઓ એખલા એખલા ખેસીને રચા તતરચા કરો અને વગર ફોકટના ખરચા જરચા કરો.” અને રતીએ પોતાની આખોમાં હિમરાઈ આવેશા અસુઓ ખખેરી નાખી જાણે ત્યાંથી રસાઈને ચાલી જતી હોય તેમ જુદી સાચી ધરપચ કરી જોઈ.

“અરે નહી નહી, જો રતનખમ, જો વળી એમ મારા ઉપર ગુરસે નાં થઈ જાઓ, ને મને મુકીને એમ ચાલી ના જાઓ. મને મારા માંયજી યાદ આવી જાયછ તેથી મન તો લાગા આવેછ, ખાજું તો કાંઈજ નથી.” કેકીએ ઘણાજ કાલાવાલા કરતા માંગી લીધું.

“હું કણુલ કરેછ કેકી, કે તમુને તમારા વહાલા માંયજી યાદ આવેછ, પણ તમારી તરફ તેવણુની જરાકખી લાગણીજ નથી અને તમુને બેકસુર હાડમાર કરેછ ત્યારે તો થોડો વખત તમારે ચુપ થઈને બેસવુંજ જોઈએ. જો જો, એવણુ પોતાની મેજેજ કેઈ દીવસે ઠોકરાશે અને પછી પરતાવો કરતાં તમારીજ પામે ચાલી ચલાવીને આવશે. મારા જોલેને તમે યાદ કરજો. અને જો તેમખી નહી થશે તો આપણે તેનો ઈલાજ શોધી કઢાડયું. કાંય એખલા એખલા ખેસીને અમઠો જુહઠો ખરાપો કરચા કરોછ ને લોહી પાણી ખારચા કરોછ. ખરી વાત છેની?” રતીએ તેને વાજખીજ સમજ આપતાં જણાવ્યું.

“જી હા, તમારું કહેવાનું ખરોખર છે. તમારા કહેવાથી મને ઘણીજ ધીરજ આવીછ, અને હવે હું તેનો વીચારખી કરવાનો નથી.” કેકીએ રતીને રાજી રાખતાં સેહજ હસીને જણાવ્યું.

“અરે પણ ખરા જો, હું તમારે વરે તમારાં વરસતી એક ઘણીજ નજીવી પ્રેકંટ લાવીછ, તે કણુલ રાખશો કેકી?” હવે રતીએ પોતાના

બધાઉઝમાંથી હાથ કાગળમાં વોટોલેલી એક નાની અને ચળકાતવાળી વસ્તુ તેનાં હાથમાં આપતાં જણાવ્યું. “આય નાની લોકેટ ખોલો-અવસ્તા છે. હું ધારું છું કે તે તમને જરૂર પસંદ પડશે. તમેજે હમારે વારતે મોકલેલી મેધામાંની પ્રેક્ષા કરતાં તો આય ધણીજ નજીવી કહેવાય, તોખો માહારી તરફથી એટલી કબુલ રાખો.”

“જરૂર જરૂર, આવી એક કીમતી ભેટને હું ખુશીથી કબુલ રાખું છું, એ તો આપણા પાક પવીત્ર ધર્મની ચોપડી છે એટલે મને વધતીજ તે ગમશે. જેને તો હું માહારાં જીવની કાંતીજ સાચવાને સંભાળી રાખશું.” કુટુંબીએ ખરાં જોશથી જણાવ્યું.

રતી આટલો વખત સુધી તો આ જવાન માટે પોતાનાં નાજુક જીગરમાં જુદીજ પણ પવીત્ર લાગણીઓ ધરાવી વાતો કરતી આવતી હતી પણ આ ભેજ્યો ડોળ્યો જવાન તો પોતાના હમેશનાંજ જેવા નીખાલેશ અને સ્વચ્છ દીલમાં તેનો કાંઈખી ભેદ પાંખી શક્યો નહી. તેણીએ ધણો ધણો ખો લાખો વીચાર કરી જોયો કે આ જાગા અને ભેજા કેકીને પોતા તરફ પવી રીતે ખેંચવો, પણ તેણી કાંઈખી ચાકશ નીર્ણય ઉપર તે વીશે આવી શકી નહી. તેણીએ વળી જોઈ લીધું કે તેણીજ પોતે તેને વાતો કરાવતી હતી તોજ તે આગળ ચાલતો હતો, તે પોતા તરફથી તો કાંઈખી વાતની શરૂઆત કરીજ નહી.

“આલો, ત્યારે હવે તમે ખુશીજ કેવની ? જો જો હું, વરી બરાપો જુરાપો કરતાં બેસીના જતા. આલો હવે હું જાકું ? તમારી રજા છેની ? માંચજ ખીચરા વાર જોતાં હોશે.” રતીને જો કે ત્યાંયાં ચાલી જવા તો નહીજ ગમતું હતું, પણ હવે જ્યાં વગર જાણે તેનો છુટક ન હતો.

“જી હા, જેત્ર શક સીધાં, તમારી મેહરબાની માટે હું ધણોજ ઉપકાર માનુછું.” કેકીએ રજા આપતાં જણાવ્યું.

“જો કામ થઈ ગીયું હોશે તો હું પાછી આવશ, હું પાછી આવશ તે તમને ગમશે કેની ? બાંસાની ?” ત્યાંથી જવાની આજ્ઞાકાની કરતાં તેણીએ જણાવ્યું અને તેમ કરતાં તેનો જમણો હાથ તેણીએ પોતાના બન્ને હાથોમાં ધારેથી સીકડી લઈ તે ઉપર એક કીસ કીધી.

“મેં કીસ કીધી તેમા તમને કાંઈ વાંધો તો તથી નો કી ?” તેણીએ ઇતેજરીથી પુછ્યું.

“મરે નહીરજ, વાંધો જાનો હોય ?” તે જોળ્યા મપારે કશી બીચાર કર્યા વગર પોતાના સાથ દીક્ષી જણાવી દીધું.

“જોઈ ત્યારે કેહી, એક કીસ મનેખી કરો મનેખી કશોજ વાંધો નથી.” અને આમ બોલતાં રતી પોતાનો ગાળ તેના હોથોની છેક લગોલગ આગળ કરી હતી, અને ત્યારે કાંઈક આશ્ચર્યકાંઈ સાથેજ કેહીએ સુંદર રતીના ગાળ ઉપર એક નરમ બોલો લઈ લીધો તેવામાજ—ઓ તેવામાંજ તેહેમીના નહી ધારેલાં આ જન્ને જવાનો આગળ ફુટી નીકળ્યા.

પ્રકરણ—૬૭ મું.

રતીને કેહીએ કીસ કીધી તે આખા દ તેવણે જોઈ લીધી, તેહેમીના તો બીચારાં કશીખી માહીતી વગર રતી, જે ઘણીવારની આ કેહીવાલા ઝોરડામાં રોકાઈ રહી હતી તેને હવે પછી બોલાવવાની મકશ્સથીજ માત્ર આવ્યાં હતાં પણ આ ન ધારેલા દેખાવ જોઈને તેવણ તો પત્યરની માફક ત્યાંજ સજડ થઈ હતાં. કેહીને પણ કાંઈક ખશીયનું તો લાગ્યું ખરું પણ તોખી તે સહેજ પણ ગભરાયલો દીસ્યો નહી. તેમજ રતીની પણ હાલત એક કદંગી તો થઈજ પડી પણ પોતાનાં માયજીને પાછળથી પોતાનો નેક બીચાર હીમતથી જણાવી દેવા હાલમાં તો તે ખામોશજ રહી.

“મરેરે, ચાલતી રતી કેટલો વાર ? જમવાનુંખી તૈયાર થવા આવ્યું ને ?” જણે કશું બનવાજ પામ્યું નહી હોય, અને પોતે કશુંજ જાણતા અને જોયુંજ નહી હોય તેજ મીશ્સાલે તેહેમીનાંએ જણાવ્યું. અને ત્યારે એકખી બોલ વધું બોલ્યા વગર રતી ત્યાંથી ગુપચાપ વટેણાં વાવી ગઈ.

“કુમ કેહી દીકરા, જમવા ચાલશેની મર ? ખાનું તૈયાર છે જો.” તેહેમીનાએ ખુશ મીઝઝમાં સમજાવ્યું.

“હા માંયજી; હું જરા મોહનું હાથ ધોઈ કરતી કરીને આવ આયો” કેહીએ જણાવ્યું અને તેહેમીનાં ત્યાંથી બહાર પડ્યાં.

કેહીનાં ઝોરડામાંથી નીકળી આવી. તેવણ સીધાં રતીને શોધતાં તેણીના ઝોરડામાં ધર્યાં.

“એ રતી, તું મરેરે એમની એમ, મરે તેં આમ શું—”

“મરે જો માંયજી, મારા માંયજી” રતીએ તેવણને આગળ બોલતાં

માર્ગો દોઢેલા મસાલો જ્યાળ'ધ સોથી સસતે—અચારીઆ કા. મારદેદ. [૫૧]

એકદમ અટકાવી દઈ ચલાવ્યું. “અરે જો માંયજી, હું મારા સત ધરમથી કેહુંછ, હું મારો નેક મનશનીથીજ બોલુંછ કે એમાં ગલીચી કે પાપ કરવા જેવું મેં કશુંજ કીધું નથી. પરવરડીમાર મારો માણી છે, એ મને ગરીબ અને ભોળો છોકરો ધણોજ ગમેછ. કાંઈ નહી, ગમે તેવો હોય—શીખેલો નથી, ભણેલો નથી, જોલ્યા ગપાટ જેવો હોય, જેલમાં જપ્ત આવ્યો હોય, કેહોની કે ગમે તેવો બી હોય પણ મારી નેક નજરમાં તો મને એ ધણોજ લામક માલમ પડેછ. એ ભોળા—ભટાકમાં એક નજીવી જેવી બી એજ નથી. તમે તો કણુલ કરશોજ માંયજી—માહારાં માંયજી—”

“પણ મરે—”

“એ તમારું મરે દરે તો હમણું તમારી પાસેજ રહેવ દેઓ. તહમે વયમાં કાંઈજ બોલતાં નાં. મારું પેહલે જરા સમજી લેવો મારાં માંયજી, અને પછીથીજ તમે તમારા વીચારો બેલાશક મને જણાવજો. તમે કણુલ તો કરશોજ માંયજી, કે આય કેદી લુચ્ચે નથી, લફંગો નથી, હરાંમખોર નથી, બદ્યાલનો નથી, કે ખરામ દયાનતનો નથી. કેહોની માંયજી કે હું તો એનાંમાં એકથી અવગુંજી જોધ શક્તીજ નથી. પછી તમને વાંધો શાનો હોઈ શકે, માંહરાં માંયજી ? તમે તમારાં પાક ચકીનથીજ અને જોદાને હાજર નાજર જાણીનેજ તમારું સાચે સાચુંજ મત આપજો માંયજી.” રતીએ એવી તો અસરકારક રીતે અને પુરછટાથી આ જવાન કેદી વીશેનું પોતાનું વાજબીજ મત દરશાવ્યું કે ખુદ તેહેમીનાં પણ બે ઘડી હેરતજ થઈ ગયાં.

“પણ દીકરી મારી, તે તો બધું ખરું, મને પોતાને બી આ છોકરો તો પેહલે ધરથીજ ગમતો આયોછ તે તો તું સારી કાંનીજ જાણેછ. મારી દીકરી, શરઆતમાં તો તુંજ મને તાણાં—ટપલા મારતીતી, અને હવેજ તારી નજર ઊંચડી તે જોઈ અને જાણીને હું ધણીજ ખુશી છેઉં રતી. પણ, બીજું બધું તો બાજુ રહ્યું, તે એની કાંઈ રાજી મરજી પુછી જોધછ ? એ શું ખરી ખંખારીને કેહેછ કે ? કે તું તારા મનમાંજ મલીદા ખાઈ ને ઘેરનાંજ ધંખાર કરેછ ?” તેહમીનાંએ પોતાની વાજબીજ દલીલ પોતાની દીકરીને કહી સંભળાવી.

“તેમાંજ જરાક મુશકેલી છે માંયજી. કારણ આ કેદી એટલો તો

૫૨] મેં આનાની ઠીકીઠ જીદને ફેવરીએ એક જાંઠ (પાંચ હો) નમુને મળ્યો

હીવસે ક્યાં હોય એમ હું માનવાને સાહ નાં પાડુંછું." રતીએ પોતાનું ચોખું મત આપ્યું.

"ત્યારે પછી ? મને પોતાને તો કોઈજ જાતનો વાંધો નથી. તારા ધનભાગ્ય હોય કે આવા એક લામક અને અસરાદ છોડરાને તું હાથ મેલવવા પામે. પણ કાંઈ નહી, તું શીકર નાં કર દીકરા, જે તારો આય નેક વીચાર જે પકડોજ હોય તો આય કુટીને સમજાવવાનું કાંમ માડું છે. મને એ ના કહેશેજ નહી. મારી ખાતરી છે." તેહમીનાંએ છાતી થોકી ખાતરીથી જણાવ્યું.

"માંયજી, તમે ગીયા પછી ખીચારાએ જાંણે કેટલો ખરાપો કાઢ્યો જો! કહેછ કે પોતાની મરિને પટાવી સમજાવી ને હોંશેકારે ખીચારો તેવણુને પાંચસો રૂપ્યા આપવા ગીયો, તે તમે માંનશે માંયજી, કહેછ કે આય કમજાત બાપએ રૂપ્યા તો રાખી લીધા પણ ખીચારા આ અશ્વરાદ દીકરા જેવા દીકરાને હકેલા મારી મારીને ઘરમાંથી બહાર કાઢરી મુકયો. કાણુ જાંણે મુંઝ માય જેવી માંમનો જીવજ કેમ ચાલ્યો હોશે ? હવે તમેજ વીચાર કરો માંયજી કે આ ખીચારાને લાગે નહી ? એ તો મેં એ મરીજ જેવાને ટાહારો મીઠો રાખીને સમજાવી પટાવી લીધો." કુટીનો બચાવ કરતાં રતીએ જણાવ્યું.

"બસ મુંગી રહી જા, રતી. હું ધારુંછ કે કુટી આવેછ, ચાલમાં પગલાં સમજાયછ."

અને ખરેખર કુટીજ હવે આવી લાગ્યો હતો.

"કેમ માંયજી, તમે મારે સાડ જોટી તો નથી થતાની ?" આવતાંની સાથેજ તેણે પુછ્યું.

"અરે નહી રે દીકરા મારા, તમારી મરજી હોય તો આપરે જમવાનું કહાવે ?"

"જેમ તમારી મરજી, માંયજી મારો કાંઈ જમવાનો ચોકસ ટાઇમ નથી. કોઈ દહાડે કેમ ને કોઈ વખતે કેમ એતો જેવું હામ."

અને તેઓ ત્રણે બધુ ખાનું લેવા ગોઠવાયાં.

પ્રકરણ—૧૮ થું.

તેઓ ત્રણે જણાં ખાતું લેવાં બેઠાં.

તેઓને જમતાં અને એકાર પેલારની વાતો કરતાં ખાસો એક આખો કલાક નીકળી ગયો.

“કુમ દીકરા કેહી, આપણે જમી તો રહ્યાં, હવે શું કર્યે? તમે એક કલાક આરામ કરી ઉઠો, પછી ચાહતી વખતે હું તમને ઉદારસ. કુમ?” તેહમીનાંએ સુચવ્યું.

“અરે નહેરે માંયજી, આરામ શાનો લે? આપણે એસીને જરા વાતજ કર્યે. એવી કુરશદ મને કાંઈ ધરી ધરી થોડી મલેછ જે તેની વાત?” કેહીએ જણાવ્યું.

“ઓ ત્યારે તો જેમ તમારી મરજી દીકરા. વાત કરશું તો આપણોખી વખત જરા નીકળી જશે.” તેહમીનાંએ જણાવ્યું.

“માંયજી, તમે લોકો વાત કરો તેટલાં હું જરા મારી સારી પર કાર મુકી આજીછ.” રતીએ મોઢમમાંજ પોતાના માથ તરફ જોયું. જાણે કે તેણી તેવણને એમ કહેવા માંગતી હોય કે ‘તમે જરા વાત જરૂર છેડજો.’

“ઓ, શું આજે એવણ પેલી નવી સાડી પહેરવાનાં છે શું? જરૂર તે આજેજ પહેરજો. જરા હું તો જોવું કેવી લાગેછ તે?” ઉલટમંદ થતાં કેહીએ જણાવ્યું.

“શું પેલી તમારાવાલી સાડી? હું આજે પેહરશ તો તે તમને ગમશે કેહી?” રતીએ તેટલીજ ઉલટમંદ થઈ પુછ્યું.

“અરે હારે રતનજી, કાંય નહી ગમશે? જરૂર ગમશે. પેહરજોની. રાખીને શું કરવાનાં છેઓ? અચાર ભરવાનાં છેઓ? પેહેરીજ દેવાની.” કેહીએ તેટલાજ ઉલટમંદ થતાં હસીને જણાવ્યું. અને ત્યારે રતી ખુશાલીમાં આવી જઈ ત્યાંથી પોતાનાં ઝોરડા તરફ ચાલી ગઈ.

“મરે એતો મોંઢામાંની સારી છે જો.” તેહમીનાંએ જણાવ્યું. “લમણ વીહવાએ પેહરવા લાયકની છે. વરી કારખી તેટલીજ મોંઢામાંની છે. કાંય અમથો ખરચ કીધો દીકરા? તમેખી જ્યારે પરણો ત્યારે તમારી બેરીને વાસ્તેખી એમાંનીજ સારી ને કાર લેશો કે—”

“અરે! માંયજી આપરે પરણ્યા ને દાહારા પાકા! માહારા જેવાને પેહલાં તો બેરી આપેજ કાણ?”

“અરે કેહી દીકરા, તમને કાંઈ પોતાની બેરી થોરી ઉચકીને આપ-

૫૪] બે આનામાં જોયે સાથે ખાનીનું ફેરિટ-વંચાણું મારે સંતોષ પામશે.

વાનું છે? આપે તો પોતાની છોકરી આપે તેજ તો.” અને તેહમીનાં પોતાની ગટમાં લોટતાં ધુમ દરમાં.

“અરે તે જે હોય તે. પોતાની છોકરી બી કાશુ મને આપવાનું છે? પેહલાં તો હું જેલમાં જઈ આવેલો છેજાં તે સમજતાંજ કાંઈ શરૂઆતમાં ભરકીને નાહાસી જાય.” કેકીએ પણ હરતાંજ જણાવ્યું.

“અરે જાઓરે જી જાઓ. એજ તો તમારી મોટી ભુલ છે. એ કાંઈ જેલમાં જઈ આવેલું કહેવાયજ નહીં. અંદર શું ભરમ છે તે લોશ મુવાં શું જાણે? કાંઈ નહીં કેકી, તમે શીકર ના કરો, તેનો બંદોબસ્ત હું કરશ. હું તમારે વાસ્તે એક એવી છોકરી શોધી કાઢશું કે તમારું ઘેરનું ઘેર સચવાય ને દરેક વાતે તમારી અદરકદરની ચક્રને રહે. હવે તમે કાંઈ નાહા થોરા છેઓ જે તેની વાત. હું તમને ખોટી સલાહ થોડી આપુંજ જે? તમારાં જેવી ઉમરનાંએ તો એમ એકલી અદુક્ષી જાંદગી ગુજારવીખી નહીં જોઈયે. ખરાબ લાગે. કેમ? હું કેહુંજ તે ખરું છેની કેકી દીકરા?”

“હા માંયજી તમારું કહેવાનું તો ખરોખર છે, પણ હું કાંદાં એ બધી ખટરાટમાં પરવા જાંઉ?” કેકીએ શકમંદ થતાં શરમનાં મારમાએ નીચી મુંડીએ જણાવ્યું.

“અરે પણ દીકરા મારારે, એ બધી ખટરાટ કરવાનું તમને કેહેજી ટ્રાણુ? શું તમને મારામાં વિશ્વાસ નથી? શું હું કાંઈ મરી જરી ગયજી?” તેહમીનાં આ બધું સમજાવતાં હતાં, પણ તેવણનાં દીલનો બેદ શું હતો તે આ જોવ્યો ગપાટ બીલકુલ સમજી શક્યો નહીં. તે તો હમણાં તુલીક એમજ સમજતો આવ્યો હતો કે તેવણ તો ફક્ત દુન્યાદારીની સાધારણ વાતો તેની સાથ કરતાં હતાં.

“ઓ, નહીં નહીં, માંયજી એમ નાં બોલો, તમારામાં મને પુરેપુરોજ વીશ્વાસ છે. તમારા જેવી મેહરમાંયા આજ તુલીક કાંઈએખી મારા ઉપર ખતાવી નથી. હું તો તમારા ઘરમાં ઘણોજ સુખી છેઉ, અને તમે જેખી કરશો તે મારા લાભનુંજ કરશો તે હું સારી રવેસે જાણુંજ.”

“કેમ બા, શું વીચારમાં બેઠાજી કેકી?” તેહમીનાંએ થોડીક ચુપકાદી પછી પાછી ચીંતારી મુકવી ચાલુ કીધી. તેવણે બહુજ ખારીકીયા જોઈ લીધું કે આ ગરીબ અને કાંકણો જવાન મોટે ભાગે તો તેવણની તરફેણમાં મનાઈ ચુક્યો હતો. વળી તેવણ પોતાનાં મનને એમ પણ સમજાવતાં હતાં કે તેવણ પોતે કશી રીતનું ખોટું પગલું તો ભરતાં હતાંજ નહીં. આ તો એક

લલાઈનું જ કામ તેવણું કરતાં હતાં. અને તેથી વળી ખુદ વાળખીજ હતું. પણ તેવણું પોતાનાં દીલમાં એકજ શીકર કરતાં હતાં, તે એ કે તેવણું કેકીની આગળ અદરાવા પરણવાની વાતો કરે અને તેથી રખેને આ છોકરો એક ચોકેલા ઘોડાની માફક બડકી જમ્મ દુરનો દુર નાહારતો ફરે તો ? પણ નહીં, ખુદના હુકમથી વળી તેવુંખી કાંઈ બનવા પામ્યું નહીં અને તેથી તેવણું આરખી સંતોષ પામેલા દેખાયાં.

"ખોલોની કેકી, શું વીચારમાં છેઓ ? કાંઈ ઘણુંજ લાખો વીચાર કરાછ ? અરે એમાં વીચાર શું કરવાનો છે દીકરા ?" તેહમીનાંએ હવે તેનો પીછો જાણે છોડ્યોજ નહીં.

"અરે નહીરે માંયજી, વીચાર શાનો કરે ? તમે જેમ કહેશો તેમ હું કરવાને તૈયાર છેછાં. મારી સંભાળનું લેનાર તમારા સીવાય ખીણું કાણુ છે જે તેની વાત ?" કેકીએ જણાવ્યું."

"તારે તો ખસ. હું તમારે લાયકનીજ એક મળની જેવી છોકરી શોધી શકારૂંછ, તમે ખસ બે ફીકર રહે."'

"તમારી મરજી પરે તેમ કરો માંયજી હું તો ખા તમારે આસરે પરેલો છેહ. મારો તોખી તમેજ અને જીવારો તેખી તમેજ. મને આસરો છે કાણુનો જે તેની વાત ?" હવે સેદજ ઊલટ પકડી કેકીએ જણાવ્યું.

"ખસ, હવે કેવા ડાહ્યા લાગેછ ? ચાલો હવે આપરે ચાહ પી લખયે, વાતમાં ને વાતમાં સારા વણુ ખી થમ્મ ગયા તે માહુમ પરચું નહીં." તેહમીનાંએ હવેજ જરા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

તેટલાં રતી ચાહ પણ લાવી હાજર થમ્મ. અને ચાહ લીધા ખાહ કેકી પોતાનાં આરડા તરફ વળ્યો.

પ્રકરણ—૧૯ મું.

આસરે પાંચએકનાં સુમારે રતી ચોક્ષી પેહડેલી ઓઢેલી થમ્મને કેકીવાલા આરડામાં આવી ઊભી ચૈદમનાં ચાંદને પણ લજવાવે તેટલી દીલકશ અને સુંદર તેણી આજે લાગતી હતી, કેકી તરફથી ભેટ આવેલી મોઢાંમાંની સાડીમાં તેણી હાલમાં સજ્જ થમ્મ આવી હતી, અને તેણીને મધુર અને મનમોહક મુંખડો એટલો તો પુર ઝલકાટનાં બહારમાં દીપી નીકળ્યો હતો કે તેણી જાણે નકરી આકાશ પરની ઇંદ્રના દરબારની એક અપસરા જેવી દીસતી હતી. રતી જ્યારે આ જવાંનનાં આરડામાં આવી

૫૬] સીરેમા ૩ લાડક કરતાં વધુ મેળવે આવી એ જાણવાથી વાર્તામાં સમાવેશ છે.

લાગી ત્યારે કદી ખારીની બહાર નેતો હોતો હતો. પણ સેહજ સંજારો સાંભળતાંજ તેને પાછું ફરી નેતાં નહીં ધારેલી રતીનેજ ત્યાં હોતો નેમ્મ લીધી અને તેની અગ્ન્યખીનો જાણે પાર રહી નહીં. આંખે ચીત્રી આવી જાય તેવો તેણીનો મોહક અને દીક્ષયરૂપ દેખાવ નેતાંજ તે ગોચા પાંણી પાંણી ચર્મ્મ ગયો અને શરૂઆતમાં તેણીની આગળ શું બોલવું તે પણ જાણે તેને સમજ પડ્યું નહીં.

“કુમ્મ કુમ્મ શું કરો છો?” રતીએ આ જવાનનો ગભરાટ આખાદ નેમ્મ લીધો, પણ તેને હોમત આપવાની મતલબથી તેણીએ હસીનેજ પુછ્યું.

“ઓ, આવો રતનખંડ.” તે ત-ત-પ-પ ચર્મ્મ જમ્મ ફક્ત આટલુંજ ખીચારો બોલી શક્યો.

“હા હા. પણ એ વરી શાંનાં વીચારમાં તમે હોલેલા, કુમ્મ? મને ખરુંજ કહેવાની નેહ?” રતીએ તેની લગોલગ હોલી રહેતાં સવાલ કર્યો.

“અં, હા વીચાર—નહી વીચાર તો કંઈજ નહીં, પણ—”

“ઓ, ને કુમ્મ, મને ઉડાવતા નાં. ખુદાને ખાતર ખરુંજ બોલજો, હા, હા ખરા, હવે હું સમજી. તમે કોઈ છોકરીનાં વીચારમાં હોજો નહીં? મને માયજીએ બધુંજ કહ્યું,” તેને બોલતો અટકાવી દધ રતીએજ પાછો સવાલ કર્યો.

“હાજી, તમારું કહેવાનું ખરુંજ છે. હું હાલમાં તેનાજ વીચારમાં હોલેલો હતો. તમારાં માંયજીનો સખુન મારે રાખવોજ નેમ્મજો, નહીં તો હું નગુણો કહેવાઉં.” કુમ્મએ સહેજ હસતાં જણાવ્યું.

“પણ કુમ્મ, એમ ને વીચાર ને વીચારજ કર્યા કરશે તો તેનો છોડોખી નથી આવવાનો.” રતીએ તેને જોળ જોળ ફેરવીને પોતાની મતલબની યાત ઉપર લાવતાં જણાવ્યું.

“પણ ત્યારે હું કહું તેખી શું? મને તો કાંઈ સમજખી પડતી નથી.” મુંચવાડામાં પડી જતાં કુમ્મએ જણાવ્યું.

“હું તમને, તમારેજ લાયકની એક છોકરીની બલામણ કહું તે કણુલ કરશે કુમ્મ?” રતીએ હવે જરાખી ઓશકાયા વગર તેને સીધો સવાલ કર્યો.

“હા, રતનખંડ તમારે ખાતર મને તે કણુલ કરવુંજ પડશે, બોલો.”

“ને ને, પછીથી ફરી ના જતા અં?”

“અરે નહીરેજી, શું કામ ફરી જાઉં? હું એમ ને ફરી જાઉં તો તમારા મનમાં કેટલું ઓણું આવશે!” બોળા કુમ્મએ જણાવ્યું.

“હા કેહી, ખરાબર બોલ્યા. મારા મનમાં ધણુજ ઓછું આવશે જો. અને જો એટલો મારો શખુન નહી રાખશે તો હું તમારી સાથ કહી પણ મધને વાતખી કરવાની નથી.” રતી ધણીજ હીંમતથી તેને રાહ ઉપર લાવતી હતી.

“નહીજ, તમે એમ ગુસ્સે ના થઈ જાઓ.”

“નહી કેહી, હું ગુસ્સે થતી નથી, તમારી ભુલ છે. ત્યારે મને પાછું ખરી ખંખારીને કહી દેઓ કે હું તમારેજ લાયકની એક કામ છોકરીની સીધારસ કરું તે તમુંને કબુલ છે? સત જાણુજે કેહી, કે મારી કામ તમારી ઉપર જખરદસ્તી નથી, એ તો તમારી ખુશીનો સોદો છે.”

“નહીજ બોલો, બેલાશક બોલો; હું જાણું છું કે તમે માંદરાં બધાં માંટેજ બોલશો.”

“ત્યારે જાણે કે તમે તે છોકરીને કબુલ કરશોજ?”

“જી હા, કબુલ કરશ. હું તમુંને ખાત્રીથી કેહું છું કે તે ગમે તેવી હોશે; લુલી હોય, લંગરી હોય, કાંતી હોય, કે ખુંધી હોય; ગમે તેવીખી હોય, પણ તમારો શખુન રાખવા સારું મને તેને કબુલ કરવીજ પડશે.” રતીને તાહડી મીઠી રાખતાં કેહીએ જણાવ્યું. અને રતી આ બોલોમીમાંનો જવાબ સાંભળી બેએખત્યાર હસી પડી.

“એમ, એટલી ખધી હીંમતથી તમે કેહો છ?”

“જી હા. હું જાતી થોકીને હીંમતથીજ કેહું છ.”

“અરે નહી નહી કેહી, તમે ધારો છ કે આવી એક સુધ્યાની છોકરીની હું તમુંને બલામણુ કરી શકું ખી? નહી, કહી નહી, પણ ત્યારે તમુંને મારી પસંદ કીધેલી છોકરી કબુલ છે, એમજ કેની?” રતીએ અંકે કરાવતાં પુછ્યું.

આ સીધા અને સાદા કેહીને ઈનશાફ આપવા ખાતર ખાસ કરીને કેહેવું પડે છે કે તે ખીયારો સેહજે ખી ખ્યાલ કરી શક્યો નહી કે આ છોકરી-રતી, પોતાનીજ ગતમાં લોટી ખુદ પોતાનેજ માંટે આ સધલું તેને કહી સંભળાવેછે, તેને તો કામખી રીતે રતીને રાજીજ રાખવા સારું તેણીનીજ પસંદગીની છોકરી કબુલ કરવા તે બોળોબટાક જાતી થોકીને તૈયાર થઈ ગયો હતો.

“હાજી, દીક્ષોજનથી કબુલ છે, હવે કંઈ છે?”

“જોઈ મને વચન આપો?”

“હા હા, જી આમ લેઓ. આય મારું વચન.” બોળા કેહીએ તદ્દન

૫૮] મા, મિત્ર મહાશય ૧. ૪થી વધુ લેનારને ૧૫એ મે આના કમી, અચારીયા.

અંતરુપણે તેણીનાં હાથ ઉપર પેતાનો હાથ જોડાથી ડોકી હાથ વચ્ચે પથ આપી દીધું.

“જોવ, કેકી ત્યારે હવે સમજો. તે છોકરી હાથમાં તમારી પાસેજ છે. જોલો, તમને પસંદ છે કેકી?” રતીએ આશકથી લાલ લાલ થઈ આવતાં જણાવ્યું.

“અરે તમે તમે ? અરે રતનબઈ તમે એ શું જોલો છ ? મારા જેવા એક ગરીબની તમે મથકેરી કરો છ ?” ગભરાટ અને શરમનાં માર્યા કેકીએ જણાવ્યું.

“નહી કેકી, તમારી ધણીજ મોટી ભુલ છે. હું મારી નેક મનશનીથી કેહું છ કેકી, કે હું તમારી મથકેરી કરતીજ નથી. અને આ કાંઈ મથકેરી કરવાનો નહી, પણ ધણીજ ગંભીર સવાલ છે શું હું તમને નથી ગમતી કેકી ?” હવે રતીએ તેની આગળ વધી તે જવાનનો હાથ પકડી લેતાં જણાવ્યું.

“અરે તમે બી શું જો રતનબઈ, એમ ઘેલાં કાઢરો છ, ને મને ગરીબને કાંઈ અમથો બનાવો છ ? તમે કાંઈ, ને હું કાંઈ ? તમે આવાં સરસ ને વરી શીખેલા ભણેલાં ને હું કાંઈ એક તદ્દન જનવર જેવા અમથ ?” કેકીએ ગળગળતા સાદે અને કાલાવાલા કરતાં માંગી લીધું. તે તો હળુ ગુ તુલીક રતી તેની હા મથકેરી કરી તેને બનાવેછે એમજ માની ખેડા હતા.

“જોવ કેકી,” રતી હવે ધણીજ ગંભીર થઈ ગઈ હતી.

“જોવ કેકી, જે બી હોય તે, હવે તમારી ખુશી પડે તેમ તમે ધારી શકશો. પણ યાદ રાખજો કેકી. કે તમે મને તમારું વચન આપેલું છે. અને તમે જાણો છ ? કે જે આદમી પોતાનું આપેલું વચન નહી પાળે તે ખુદને ઘર સુધીનો જવાબદારખી છે ને વળી ગુનેહગારખી છે. જોલો કેકી આપણા પાક ધરમના નામથી જોલો, શું હું તમને નથીજ ગમતી ?” રતીએ જબરદસ્તીથી જાણે તેની ઉપર ગુસ્સે થતી હોય તેમ તેના તરફથી જણવા માંગ્યું.

“જી તમે નકામાં મારી ઉપર ગુસ્સે થાઓ છ. તમે મને ગમે છ તો ખરાં. ખરેખરાંજ ધણીજ ગમે છ. પણ મારા જેવા એક અમથને તમે કહુલ કરવા કેમ તૈયાર થઈ ગયાં ?” ધણીજ અગ્નયખીથી કેકીએ જણાવ્યું.

“એક મુકીને નહી પણ લાખ વખત મારા કેકી.”

“હું તમારી આગળ સદંતર લાયાર છું. પણ તમારા માંયજી મને કહુલ કરશે ? તેવણતું કેમ ?”

“જોવની કેકી, પરણવાવાળા હું છેઉં. નહી કે મારા માંયજી, તે કામ તમે મને સોંપો, ફક્ત મને તમારી રાજી ખુશીથીજ હા કહો ને આપણે

માથેજ માંમણ આમળા બધું તેવણુને સમજાવશું." રતીએ હવેજ જરા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

"હા રતનમાઈ."

"નહી મને તમારી રતી કરીને બોલાવો જોઈ."

"રતન—અરે રતી બસ હવે તો રાજ થયાંની?"

"જોઈ, મને તમારાં ખરાંજ દીલથી એક કીસ કરોની?" રતીએ પોતાનો ચહેરો તેની આગળ કરતાં માંગી લીધું. અને ત્યારે તે જરાને પોતાનાં ખરાંજ જીગરથી રતીના હંડા ગાથ ઉપર એક કીસ લઈ લીધી.

"મારા વહાલા કેકી, હવે હું તમુને એક કીસ કરું તેની કાંઈ તમુને હરકત છે?" રતીએ હવે ધણીજ ઉલટમંદ થતાં પુછ્યું. પણ કેકી તેના જવાબમાં શરમતો માર્યો મુઝો મંતર થઈ નીચી મુડીએ ડિબોજ રહ્યો. અને ત્યારે પરીણામમાં સુંદર રતીએ પોતાનાં કામળ મગજ ઉપરનો મર્વે કાપુ ખેંચી દઈ તે બોળાબોળા જવાંનને પોતાનાં પાંસાંમાં ખુબ જોરમાં દાખો તેનો દમ ગુંગળાઈ જાય ત્યાં તુલીકનો તેનો ચેહરો મીઠી મીઠી કીસીઓથી ભરી નાંખ્યો.

'મારા વહાલા કેકી—મારા જાન, માહરા ફરેસ્તા, હું આજથી તમારીજ હમેશની તાબેદાર એક ગોલામડી છું. મારા પ્યારા કેકી, આપણે આપણી જીંદગીનાં છેડા તુલીક કહી પણ એક બીજાંથી છુટાં પડસું નહી. હું તમારી બરદાસ્ત લેવશ. હું તમારી દરેક દરેક સુખ સગવડો ઉપર ધ્યાન આપશ. મારા વહાલા કેકી મારા જીગર, તમે જરાકજી થઈને તમારા દીલમાં કોઈની રોતનો અંદેશો કરતા નાં, આપણે તમારા માથળને પણ સમજાવશું, તેનીજી તમે શીકર કરતા નાં. તમે કેહો છ કે તમે શીખ્યા-ભણ્યા વગરનાં એક અબણુ છેઓ તો હું તમુને શીખવી કળવીને આવ દુન્યાદારીને બરનાં લાયક કરશ. તમે અબણુ છેઓ કરીનેજ તમે મને વધતાજ રહે પરમાછ એક બાંગી તમારા પેલા બેકદર અને નાપેકાર જોડયા ભાઈ જેવા હોતે તો હું તમુને ઝખીને પણ જીતે નહી, એટલુંજ નહી પણ હું તમારી જગાએ લેસબાર પણ પરવા કરતે નહ. પણ મારા વહાલા કેકી, તમારી વાત તો સદનતરજ જુદી છે. હું મારા પાક પરવરદીગારનો હજારો હજાર ઉપકાર માનું છ કે હું તમારા જેવો એક અસીબમાં અસીબ ભરવાર મેળવવા પાંમીછ. જેના ધનબાગ્ય હોય તેનેજ—મારા જાન કરતાં વહાલા કેકી, તેનેજ તમારા જેવો એક ગુણવંતો સરતાજ મળે" રતી પોતાનાં કેકીને આ સમજું ધણીજ પ્યારથી કહી સંજળાવતી હતી. અને કેકી પોતાનું સોહામણું સર તેણીની ઉછળતી છાતીમાં છુપાવી દઈ ખામોશ સમજી રહ્યો હતો.

“હુંથી ખરેખર કંઈક રતનમય-અરે રતી, કે મારા જેવાથી નસીબદાર આમ થતી પર ઘોડાજ હોશે કે જેણે તમારા જેવો એક કીમતીમાં કીમતી ખમતો નશીબદાર થય. રતી, આપણે આવતી કાલે સહવારે આતશ-મેહરામ પાછા આગળ જઈશું અને આમ પુણ્યનશીથી માટે તે મહાનામી સાહેબનો ધણો ધણો હિપકાર માનશું. મારી સાથે આવશેની રતી !” ધણાંજ હરખથી હવે કેકીએ જણાવ્યું.

“મારા જીવર-જાન; જેવો તમારો હુકમ.” રતીએ તેને એક કીસ કરતાં જણાવ્યું.

“ચાલશે મારા કેકી, આ પરે માંય આગલ હવે જઈશું, અને તેવણને આમ પુણ્ય વધાઈ કહી દઈએ.”

“હા, ચાલો રતી. પણ તમારા માંય ગુસ્સો તો નહીં કરેની ? તેવણ આગળ તમેજ વાત કરજો અ ?”

“અરે નહીરે કેકી વહાલા, શું કામ આટલા બધા ગભરાઓ છ ? ચાલો આવો મારી સાથે.” અને રૂપસુંદરી રતી. કેકીનો હાથ પકડીને જાણે જખરદસ્તીથી ત્યાંથી તેને ખેંચી તાણી ગઈ.

પ્રકરણ—૨૦ મું.

“માંયજી,” ઝોરડામાં દાખલ થતાંજ રતીએ આંખનો એક ઇશારો કરતાં પોતાની માંયને સમજાવ્યું. “માંયજી જો આખરે આપણા કેકીને માટે એક છોકરી શોધી કહાડીને મેં બતાવી, અને એવણુ કબુલખી થયાછ.” રતીએ ત્યારે ધણીજ હોમતથી પોતાની માંયને બધી વીગતો ધણાંજ હરખથી સમજાવી અને ત્યારે તેવણે પુશીમાં આવી જઈ બન્નેના ઓવરશ્યાં લઈ પોતાનાં પેટમાં દાખા આથીરવાદ દીધા.

પણુ તેવામાંજ કેકી એશખરનરને પુછતો અને શોધતો કોઈ એક વૃદ્ધ જેવો દેખાતો પારસી તેહમીનાં ચોકશીને ત્યાં આવી લાગ્યો.

“ઓ ! માહારા બાવાજી, તહમે ?” કેકીએ પુશીથી એક છલાંગ સાથે હોમો થઈ તેવણને તોટે વળગી પડ્યો. હા, તેવણુ એદલજી એશખર-નર માને કેકીનાં બાવા હતા. અરસપરસ ઝોળખાણ પીછાંણુ થઈ અને તેહમીનાંએ તેવણને પોતાનેજ ત્યાં વાતે બેસાડ્યા.

“અરે દીકરા, આજે તારું વરસ હવું કરીને, હું સહવારે પુને મલ-વાને માટે તારી ગોદી તરફ જઈ આવ્યો, પણ તાહાંથી તો તારાં માંયસોએ ખખર આપી કે પું ધરમાંજ હોશે; તેથી દીકરા તેઓની પાસે તારું રહેવાનું કેકાંણું લઈ પુને મલવા આવ્યોછ,” એદલજી એશખરનરે જણાવ્યું.

"તમે અમારે હમે ધણીજ ખુશી થયાં છો. કાંઈ ચાહે બાહે પીસો બાધછ?" તેહમીનાંએ પુછ્યું.

"છો ચાહે તો નહી, પણ મહને જરા પાણી આપશો તો મેહરખાની થશે. મને ધણીજ તરસ લાગીછ." તેવણે જણાવ્યું. અને ત્યારે પુરવઠા આંખનો એક હશારો મળતાંજ રતી પોતાનાં બવીખનાં સસરા માટે બરફ-પાણીનું એક ગ્લાસ લઈ આવી

"બેહન, આ મારો દીકરો એટલો તો ગરીબ અને ડાહ્યો છે કે એની હું તમારી આગળ તારીફ કરું તેટલી થોડીજ છે. પણ બીયારો એટલો તો હાડમાર થયોછ કે બોલ્યે વાત નહી. એ તમારાજ બહુત તરીકે રહેલો છે અને ધણીજ સુખમાં છે તે જાણી હું ધણીજ ખુશી છેજી. તમારા લોકોની વાત એને બધી મારી આગળ કીધી અને મને સમજીને ધણીજ સંતોષ થયલો." એહલજીએ જણાવ્યું.

"મારાં માંયજી કેમ છે અને કાવસ બાઈ કેમ છે, બાવાજી?" કેકીએ પોતાનાં ધરની ખજર અંતર પુછી.

"અરે દીકરા, તું તારા બાઈની વાત તો કરતોજ નાં. એ તારો બધ નહી, પણ એક કસાઈજ છે, વગર ફોકટનો પોતાનાં પાપનો ટોપલો તારા સર પર નાંખી તું તેને બદલે જેલમાં જઈ આવ્યો, અરે ત્યાર બાદ વળી કાઈ છોકરીની ખરાબ છેરતી કરીને મને પાંચસો રૂપ્યાનાં ખારામાં ઉતાર્યો," એહલજીએ આંખ પાણી કરતાં બળાપો કરી જણાવ્યું.

"અરે પણ તે બાધજી, એવા એક બદમાશને ધરમાંથી બહાર કાઢારી કાંય નહી મુક્ત?" તેહમીનાંએ છેડાઈ પડતાં જણાવ્યું.

"અરે માંયજી, પોતાની મેરજ :તે જાંઠાંનમમાં ગીયોછ, કાંઈ ફારજરીનાં વાંક સર પકરાઈ મુવો ને તથુ વરસની જેલની સજા થઈછ, અને એની માંય પણ ધરતું બધું વેચી સાટી તેની રકમ ગાંઠે ખાંધીને પોતાની બેહનને ઘેરે અમદાવાદ ચાલી ગઈછ, ને વચમાં રૂવડતો હું થઈ ગીયોછ, શું કરું બેહન? નસીખ મારાં" અને એહલજીએ અફસોસ કરતાં ધણીજ રડી દીધું અને ત્યાર બાદ બીજી એબાર પેલારની તેઓ સર્વેએ ધણી ધણીખી વાતો કીધી, અને ત્યારે આયદે નક્કો એમ થયું કે કેકી પોતાનાં બાપને પોતાને ત્યાંજ લાવી રાખવા તૈયાર થયો અને તેહમીનાંએ પણ તેને પોતાની રાજી ખુશીથીજ બહાલી આપી.

"હવે તો બેહન હું એવું ઈચ્છુંછ કે એ પરણીને કોંઈ દર પડી જાય, કારણ એ બીયારો એટલો તો બે જો છે કે કાંઈનેખી એને બનાવી જતાં વાર લાગે નહી" એહલજીએ સમજાવ્યું.

“બાપજી તેનો બી બદોબસત કાધે છે, હું તમને બધું પછી નીસ-
તરી સમજાવજ, તમે તેનીબી શીકર ધારતી કરતા ના. પણ બીજું તમને
હું ખાસ એમ કહેવા માંગું છ કે એવણનાં કાંઈ આસરે વીસએક દગ્ગર
રૂપા મારી પાસે જમાં થયલા છે તે એકરખાંતી કરીને એવણનાં નામ
ઉપર બેન્કમાં મુકી દેશો તો ધણુંજ સાર” તેહમીનાએ સુચવ્યું.

“અરે બેહનજી, હું તમારો જેટલો ઉપકાર માનું તેટલો થેડોજ
કહેવારો, સાંઈ છે કે એ તમારે આસરે છે તો એટલીની રકમ એલી છે.
દમણાં બે મારે ત્યાં એ હોતે નો એની પાસે એક પાઈ પણ બચેલી રહેતે
નહી. એની બેવકુફ માયે અને એનાં બદબત બાપએ એને બચારાને
હુટીને ખુદાર કરી નાંખ્યો હોતે.” એદલજીએ સંતોષ લેતાં જણવ્યું. પણ
બ્યારે તેવણને તેહમીનાં તરફથી પાછળથી જણાવવામાં આવ્યું કે તેવણની
વહુ તો ખુદ રતીજ થનાર હતી ત્યારે તેવણની ખુશાલીનો જાણે પાર
રહી નહી. આવી એક સુંદર અને આંખે ઊડીને વળગે તેવી મનમોહક
છોકરી પોતાના આ ગરીબ દીકરાને ફાળે આવી તે જાણ્યા માદ તેવણે
જન્મે વહાલાંએને—કેકી અને રતીને ધણી ધણીજ મુબારકબાદી આપી.

અને ત્યાર બાદ તે રાત તેઓએ ધણી ધણીજ હસી ખુશીમાંજ
શુભરી, એદલજી એશખરનરની છાતી ઉપરથી એક મસ મોટો ભાર જાણે
હલકો થઈ ગયો હોય તેટલા તેઓ સંતોષ પામેલા જણાઈ આવ્યા પોતાની
કલાંટ અને લાલચુ ધણીઆણીને હાથે તેવણ બીચારા બેજાર બેજાર અને
હાકમાર થતા હતા તે હવે નેહસ્ત દીવસો વહી ગયા હતા. અને પોતાનાં
વહાલા દીકરા કેકી સાથ સુખમાંજ પોતાના દીવસો પસાર કરતા થયા હતા.

તેઓ—રતી અને કેકી, પરણીને સુખીજ થયાં. અને એક શીખેલી
ભણેલી અને ધર શોભી વહુની નેક પનાહ હેઠળ એદલજી એશખરનર પોતાનાં
આગલા દુઃખો અને હાય સોસારાનાં દીવસો તમામ વીસરી ગયા હતા.
રતી પોતાનાં ખર્ચા જીગરે તેવણની અને પોતાનાં વહાલા અને બેળા
કેકીની બરહસ્ત લેતી હતી કેકીની પેલી કમગત માંય સુનાખાઈ જાણે
મુખાઈ છોડીને ગઈ તે ગઈજ. તે કાણ જાણે કયા છડે ખુણે ફરે થઈ
ગઈ કે તેણીની ધનનશલ પણ કાઢને માલમ પડી નહી. એટલુંજ નહી પણ
કાંઈએ તેણીની જુઠાઈએ પરવા વટીક કરી નહી. અને કેકીનો પેલો કસરેવજ
કમીનો કમાઈ બાપ કાવસ, પોતે એક ચોક્કસ ગુનાહસર જેલમાંથી છુટી
આવ્યા માદ કાણ જાણે કયા પાતાલ કુવાના પેટામાં ગરક થઈ ગયો તે
આજની ધડીને કાલનાં દહાડા મુધી તેનો પતીજ કાઢને લાગ્યો નહી. સાહેબજી.

બાહર પડી ચુકેલાં પુસ્તકો:—

૧ થી ૧૨ નંબરની વાર્તાની ચોપડી
ખલાસ થઈ છે.

- ૧૨ ખાવોદ કે ખળનો ?
- ૧૩ બીજવરની બાજી
- ૧૪ પાડોશીની પુત્રી
- ૧૫ ગોરી બલા
- ૧૬ ગરીબીનો ગુનાહ
- ૧૭ અદેખાઈનો અંધાપો
- ૧૮ નાર નીરાધાર
- ૧૯ પર કોમી પ્રેમ
- ૨૦ પૂર્ણ પતીવ્રતા
- ૨૧ ડપની રાણી
- ૨૨ હિજાબલીનો અંત
- ૨૩ ચતૂર ચાતુરી
- ૨૪ કુદરતની કરામત
- ૨૫ પરણ્યાં યા તો મરું !
- ૨૬ પ્રેમ શક્તી
- ૨૭ ડોળતી દયાનત
- ૨૮ તોખમમાં તલેશમ
- ૨૯ બળવંત બળાદાન
- ૩૦ દિલાવર દિલબર
- ૩૧ ફોકતનો ફોકો !
- ૩૨ કન્યા કસોટી !
- ૩૩ તગદીરનું ત્રાણુ
- ૩૪ કમબખ્તીના પારાવાર !
- ૩૫ પ્રેમનો પરમાર્થ
- ૩૬ ખુબસુરતીના ખેલ !
- ૩૭ ગમ્મતનાં ગાખરાં
- ૩૮ માયાકુળ મહિલા
- ૩૯ દયાનત તેવી બરકત
- ૪૦ બહેમની વિપતી,
- ૪૧ પ્રેમનું પ્રબળ !
- ૪૨ વફાની પુટલી !
- ૪૩ ખુને જીમર !
- ૪૪ 'અનાથ યુવતી'

- ૪૫ નાઝનીન મહેઝબીન !
- ૪૬ "કરપીણ કારજો"
- ૪૭ 'કુળવંત કળી'
- ૪૮ બુલબૂલ કે બળા ?
- ૪૯ નેકબંદ નરગેસ
- ૫૦ વિર વનિતા
- ૫૧ દગાબાજ દુન્યા.
- ૫૨ નકલી નાદંટ
- ૫૩ ઠગાઈ કો'ની સગાઈ ?
- ૫૪ ભપકાબંધ ભરથાર !
- ૫૫ "ભોળપણનો ભાર"
- ૫૬ વિવાહ પછીના વિધન !
- ૫૭ નાદાનીનો નતીજો.
- ૫૮ એક તાગડો.
- ૫૯ "વનમાર્ગી વનિતા."
- ૬૦ ગરીબીનો ગબજ.
- ૬૧ પવિત્ર કે પાપી ?
- ૬૨ વેશવાળ પછીના વાદળ !
- ૬૩ બે હમાન કાણુ-મરદ કે ઝોરત ?
- ૬૪ અફસોસનાં આંસુ
- ૬૫ "પાપી પત્ની"
- ૬૬ દિલની માચ્ચી
- ૬૭ કમાલ કામિડી !
- ૬૮ નિરાળા નિરધન
- ૬૯ બલાનું બહુ !
- ૭૦ ખુદાને દારનું બેડું
- ૭૧ મમાજીક સંકટ.
- ૭૨ દિલાવર દુશ્મન
- ૭૩ પરણ્યા પછીની પંચાત.
- ૭૪ પુનર્મિલન
- ૭૫ જસુસ કે જાદુગર
- ૭૬ સદગુણી શહેરીયાર
- ૭૭ 'નવવાણું તચન નવી !'
- ૭૮ પુરાનું પુરું
- ૭૯ તકેબરીની તોજેશ.
- ૮૦ માયાનો મોહ !
- ૮૧ "ઝોરત કે આફત ?"
- ૮૨ "જોડબાઈની જંજળ !"

નંબર ૮૩ મી આવતી વાતો. નામ—

“સી લે ઝે ડ પ”

આવતી તા. ૧ લીએ બહાર પડશે.

Leading Firm For

Reinforced Concrete Construction Simplex Concrete Works and Construction Company.

Efficient execution of Contracts and skilled
Workmanship, Our Tile and Marble
work a speciality.

Important works completed:

“Lakshmi Insurance Building,” “Prospect Chambers,”
“Al-Abad,” “Sun Rise,” “Queen’s Court,” “Gool Mansion,”
“Din-Daisy,” “Laxmi Nivas,” “St. Joseph’s Convent School”
*(Panchgani), “Thackersey School Building,” Suna Mahal, etc.,
etc., etc., etc.

Specialists also in:

Coloured Cement Plaster Work.

Concrete Road Construction.

Asphalt Roads and Roofing.

Always Consult:

Simplex Concrete Works & Construction Co.

Engineers, Contractors & Manufacturers,
“La Citadelle,” Queen’s Road, BOMBAY.

TELEPHONE-24640. TELEGRAMS-“SIMPLEX” BOMBAY.

